

Tapon yritys vai törkeä pahoinpitely?

Poliisin suorittaman esitutinnan näkökulmasta

Kaisa Eiristö & Netta Koivula

5/2024

TIIVISTELMÄ

Kaisa Eiristö & Netta Koivula: Tapon yritys vai törkeä pahoinpitely? Poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta.

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Lauri Tammiaho & Päivi Salminen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö on rikosoikeudellinen tutkimus, joka tarkastelee rikoslain (39/1889) 21 luvun törkeän pahoinpitelyn (RL 21:6) ja tapon (RL 21:1) yritykseen liittyvää rajanvetoa poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: millainen teko täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja millainen teko on tuomittava tapon yrityksenä? Lisäksi, mikä merkitys on asianomistajalle aiheutuneilla vammoilla tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta? Haasteena on se, että jos tilanteesta ei aiheudu mitään vakavia vammoja, niin tapon yritys muuttuu usein oikeuskäytäntöjen mukaan lievemmäksi nimikkeeksi. Näin ei kuitenkaan aina tosiasiallisesti ole ja olemmekin tässä opinnäytetyössä pohtineet tähän vaikuttavia seikkoja. Opinnäytetyön käytännöllinen tavoite on antaa ajatuksia kyseisten rikosten esitutkintaan.

Kyseessä on rikoslainopillinen tutkimus, joka on toteutettu normatiivisella ja empiirisellä tutkimusmenetelmällä. Normatiivinen tutkimus avaa aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja empiirinen tutkimus sisältää haastatteluita, jotka syventävät normatiivisella tutkimuksella saatua tietoa. Tutkimusaineistona on käytetty monipuolisesti rikoslain kirjallisuutta, sekä asiantuntijoiden haastatteluita.

Sivumäärä: 33

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 5/2024

Avainsanat: Tapon yritys, törkeä pahoinpitely, lainopillinen tutkimus

ABSTRACT

Kaisa Eiristö & Netta Koivula: Attempted manslaughter or aggravated assault? From the perspective of police investigation.

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Lauri Tammiaho & Päivi Salminen

Degree: Bachelor of Police Services

This thesis is a study in criminal law that examines the demarcation between aggravated assault (Section 6 of the Finnish Penal Code, Chapter 21) and attempted manslaughter (Section 1 of the Finnish Penal Code, Chapter 21) from the perspective of police investigations. The research question of the thesis is: What kind of act fulfills the elements of aggravated assault, and what kind of act constitutes attempted manslaughter? Additionally, what significance do the injuries of the victim have for fulfilling the elements of attempted manslaughter? The challenge is that if no serious injuries occur, attempted manslaughter is often reclassified as a lesser offense according to legal precedents. However, this is not always the case, and we have examined factors influencing this in this thesis. The practical aim of the thesis is to provide insights into the investigation of these crimes.

This is a jurisprudential study conducted through normative and empirical research methods. Normative research explores relevant legislation, while empirical research involves interviews that deepen the understanding gained from normative research. The research material includes a diverse range of literature on criminal law as well as interviews with experts.

Pages: 33

Month and year of review: May/2024

Keywords: Attempted manslaughter, aggravated assault, legal research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Opinnäytetyön tausta.....	1
1.2 Aihe ja tutkimuskysymykset.....	2
2 TUTKIMUSASETELMA.....	3
3 TUNNUSMERKISTÖT	4
4 PAHOINPITELY JA TÖRKEÄ PAHOINPITELY	6
4.1 Ruumiillisen väkivallan tekeminen	6
4.1.1 Pahoinpitelyrikoksen seuraukset.....	7
4.2 Törkeän pahoinpitelyn kvalifiointi	7
4.2.1 Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila	8
4.2.2 Erityisen raaka tai julma tekotapa.....	9
4.2.3 Hengenvaarallisen välineen käyttäminen	9
4.2.4 Kokonaistörkeys.....	9
5 TAPPO JA TAPON YRITYS	10
6 RIKOSOIKEUDEN YLEISET OPIT	10
6.1 Tahallisuus	10
6.2 Yritys	14
6.2.1 Satunnaiset syyt.....	14
6.2.2 Vaarankriteeri.....	15
6.3 Yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen	16
7 HAASTATTELUT	18
7.1 Tutkinnanjohtaja	19
7.1.1 Alkutoimet.....	19
7.1.2 Lääkärintlausunnot ja sidosryhmäyhteistyö	19
7.1.3 Esitutkinnassa arvioitavat seikat ja haasteet	20
7.1.4 Poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyö.....	22
7.1.5 Yhteenveto.....	23
7.2 Syyttäjä	23

7.2.1 Esitutkinnassa selvittävät asiat.....	23
7.2.2 Tahallisuuden eri asteet	24
7.2.3 Ennakoilmoitus syyttäjälle	25
7.2.4 Lääkärilausunto.....	25
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	25
9 POHDINTA	29
9.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	29
9.2 Jatkotutkimusehdotukset	30
LÄHTEET	31
LIITE 1	34
LIITE 2	35

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on avata törkeän pahoinpitelyn ja tapon yritykseen liittyvää rajan vetoa poliisin suorittaman esitutinnan näkökulmasta. Opinnäytetyömme koostuu teoriaosuudesta ja haastatteluista. Avaamme opinnäytetyössämme alkuun aiheitamme ja taustaa siitä, miten päädyimme kyseiseen aiheeseen. Kerromme myös tutkimusmenetelmistämme, joilla pääsimme haluttuun lopputulokseen ja saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Opinnäytetyön teoriaosuudessa avaamme käsiteltävien rikosnimikkeiden tunnusmerkistöjä ja niihin vaikuttavia seikkoja. Avaamme myös rikosoikeuden yleisiä oppeja erityisesti tahallisuuden ja yritysupin puolelta. Opinnäytetyössämme tärkeimpänä lähestymiskulmana on tutkinnanjohtajan ja syyttäjän haastattelut, joissa kysyimme heidän näkökulmiansa törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen rajanvetoon. Lopussa tuomme esiin omaa pohdintaa ja ajatuksia, mitä tämän opinnäytetyön kirjoittaminen meissä herätti.

Törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöjen voisi luulla rikoslain mukaan olevan helposti erotettavissa toisistaan, mutta näin ei tosiasiallisesti ole. Tutkinnanjohtaja nosti esiin kyseisten tunnusmerkistöjen haasteena sen, että usein oikeuskäytäntöjen mukaan poliisilta syyttäjälle eteenpäin lähtenyt esitutkintapöytäkirja, jonka kannessa lukee rikosnimikkeenä tapon yritys, muuttuu tuomiota annettaessa lievemmäksi nimikkeeksi eli törkeäksi pahoinpitelyksi. Asia ei kuitenkaan aina ole näin ja siihen vaikuttavat useat eri seikat. Opinnäytetyössämme pohdimmekin näitä seikkoja ja mihin poliisin suorittamassa esitutkinnassa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota kyseisiä rikoksia tutkittaessa.

1.1 Opinnäytetyön tausta

Meille oli alusta asti selvää, että tekisimme Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön yhdessä parityönä. Meillä ei ollut vielä aihetta, kun aloitimme työharjoittelun heinäkuussa 2023. Sovimme silloin yhdessä, että kyselisimme työharjoittelun aikana mahdollista opinnäytetyön aihetta poliisilaitoksiltamme. Koivula suoritti työharjoittelun Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella ja Eiristö Sisä-Suomen poliisilaitoksella.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen tutkinnanjohtajalta tulikin ehdotus, että opinnäytetyö voisi käsitellä yrityksen ja toteutuneen teon välistä tematiikkaa. Tutkinnanjohtajan mukaan haasteena on esimerkiksi tapon yrityksen tunnusmerkistössä se, että mikäli tilanteesta ei aiheudu mitään vakavia vammoja, niin tapon yritys muuttuu usein oikeuskäytäntöjen mukaan lievemmäksi nimikkeeksi. Tappo on seurausrikos, joten seurauksen todennäköisyydellä on merkitystä teon tahallisuuden kanssa. Teon seuraus vaikuttaa myös siihen, onko kyseessä tapon yritys. Pääsääntöisesti voidaan sanoa,

että teolla on pitänyt saada aikaan konkreettinen vaara rikoksen täyttymisestä tai hengen vaara. Poikkeuksena mikäli vaara on jäänyt syntymättä satunnaisista syistä.

Aiheena yrityksen ja toteutuneen teon välinen tematiikka on laaja kokonaisuus, joten aiheen rajaaminen on ensiarvoisen tärkeää. Aihetta on rajattu mm. seuraavassa luvussa esiteltujen tutkimuskysymysten avulla.

1.2 Aihe ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön aiheeksi muodostui lopulta tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn rajanveto. Tutkimuskysymyksemme on millainen teko täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja millainen teko on tuomittava tapon yrityksenä? Lisäksi pohdimme työssämme, mikä merkitys on asianomistajalle aiheutuneilla vammoilla tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta? Haimme opinnäytetyöllämme vastauksia ja pohdimme seuraavia kysymyksiä:

1. Millainen teko täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja millainen teko on tuomittava tapon yrityksestä?
2. Mitä merkitystä on asianomistajalle aiheutuneilla vammoilla tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta?
3. Mihin esitutkinnassa poliisin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota kyseisten rikosten tutkinnassa?

Tutkinnanjohtaja nosti esiin sen, että moni tapon yrityksenä poliisilta eteenpäin syyttäjälle lähtenyt tutkinta kääntyy herkästi tuomiota annettaessa törkeäksi pahoinpitelyksi. Tähän on useita vaikuttavia tekijöitä ja asia ei aina kuitenkaan ole näin. Halusimmekin tällä opinnäytetyöllä pohtia tähän vaikuttavia tekijöitä ja selvittää asiaa erityisesti poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta. Avaamme opinnäytetyössämme törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöjä, sekä rikoslain yleisiä oppeja. Lisäksi haastattelimme tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää aiheeseen liittyen. Tiedostamme sen, että kun lähdimme tekemään oikeustieteellisestä aiheesta opinnäytetyötä, se vaatii ehkä hieman enemmän työtä meiltä tutkijoina. Olemme kuitenkin tätä opinnäytetyötä tehdessämme oppineet paljon juridisesta ajattelusta, jota tulemme tarvitsemaan tulevilla poliisiurallamme.

Juuri kyseisestä aiheesta ei ole tehty yhtään opinnäytetyötä Poliisiammattikorkeakoulussa. Angeliina Paananen on kirjoittanut 2021 Itä-Suomen yliopistossa OTM-tutkielman Törkeä pahoinpitely vai tapon yritys? Tutkimus törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöistä ja rubrisoinnin merkityksestä rangaistusseuraamukseen. Tutkielma on todella laaja ja siinä keskitytään tunnusmerkistökäsitteisiin ja lainoppiin. Meidän opinnäytetyömme käsittelee myös törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen rajanvetoa, mutta keskitymme erityisesti aiheeseen poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta.

2 TUTKIMUSASETELMA

Tässä opinnäytetyössämme käsittelemme aluksi tutkimusasetelmaamme. Avaamme tässä keskeisiä käsitteitä, tutkimuksen tavoitetta, tutkimusmenetelmiä, aineiston keräämistä ja haastatteluiden toteuttamista tarkemmin. Opinnäytetyömme on rikosoikeudellinen tutkimus. Tarkemmin kyse on rikoslainopillisesta tutkimuksesta, joka koostuu normatiivisesta ja empiirisestä tutkimuksesta. Normatiivisessa tutkimuksessa avaamme aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja muodostamme teoriapohjan aiheellemme. Tämän lisäksi toteutimme empiirisenä tutkimuksena teemahaastattelut, jossa haastattelimme tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää. Yhdistimme siis opinnäytetyössämme normatiivista ja empiiristä tutkimusta, jotta pääsimme haluttuun lopputulokseen ja saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Rikoslainoppiin ja rikosoikeuden tutkimuksen tekemiseen tutustuimme Matti Tolvasen Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus -artikkelin kautta. Artikkelissa Tolvanen kuvaa millaisista erilaisista näkökulmista rikollisuutta voidaan lähestyä. Rikoslainopin tehtäväksi määritellään perinteisesti rikosoikeudellisten säännösten tulkinta ja systematisointi. Rikoslainoppi on luonteeltaan normatiivista, ja sen tarkoituksena on helpottaa rikoslain normeja käytäntöön soveltavien elinten toimintaa. Tolvasen mukaan rikoslainopilla on läheiset yhteydet käytännön ratkaisutoimintaan ja oikeuskäytäntöön. (Tolvanen 2015, 4–5.)

Normatiivinen tutkimus on näkökulma, jossa tutkimuksen kohteena on rikossäännökset tai oikeustapaukset. Uskomme, että tämä lähestymistapa palvelee meitä poliiseina parhaiten tässä opinnäytetyössä. Ajatuksemme on se, että opinnäytetyömme auttaisi muita poliiseja kyseisten rikosten esitutkinnassa.

Empiirinen tutkimus tarkoittaa yksinkertaisesti kokemusperäistä, havainnointiin ja mittaamiseen perustuvaa tutkimusta. Empiirinen lähestymistapa oikeustapauksiin eroaa lainopillisesta tutkimuksesta siten, ettei tutkimuksen tarkoituksena ole tulkita tai systematisoida oikeusnormeja tai pohtia oikeutta yksinomaan filosofisesti tai teoreettisesti. Toisin sanoen oikeutta tarkastellaan niin sanottu ”ulkoa päin”. (Nieminen & Lähteenmäki 2021, 11.) Opinnäytetyön empiirinen tutkimus on laadullista tutkimusta. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään ilmiötä eli sitä, mistä ilmiössä on kyse. Laadullinen tutkimus tulee siis silloin kyseeseen, kun ilmiötä ei tunneta tai ei ole teoriaa. (Kananen 2017, 32.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on siis tutkittavana olevan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkitseminen, jolloin pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Tähän pyrimme opinnäytetyössämme haastatteluilla, jossa haastattelimme tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää. Valitsimme kysymykset haastatteluihin siten, että saimme heiltä hyviä näkökulmia ja ajatuksia tutkimuskysymyksiimme.

Opinnäytetyön teoriapohjassa käsittelemme aluksi törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöjä. Tämän jälkeen käsittelemme rikosoikeuden yleisiä oppeja, joista avaamme erityisesti tahallisuutta ja yritysoppia. Teoriapohjan jälkeen on tutkinnanjohtajan ja syyttäjän haastattelut, joilla haemme heidän näkökulmiaan ja ajatuksiaan aiheeseen liittyen. Tämän jälkeen olemme tehneet tutkimuksestamme johtopäätöksiä, jossa pohdimme mitä selvitettiin ja mitä saimme selville. Loppuun kirjoitimme vielä omaa pohdintaa ja ajatuksia mitä tutkimus meissä herätti. Viimeisenä arvioimme tutkimuksemme luotettavuutta ja annoimme mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

Haastattelut suoritimme teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa eli puoli strukturoidussa haastattelussa on teemarunko eli mihin tutkimusongelmiin halutaan vastauksia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, jonka jälkeen niistä kirjoitettiin omat lukunsa tähän opinnäytetyöhön. Haastatteluista saatua aineistoa säilytimme omilla laitteillamme ja hävitimme ne asianmukaisesti sen jälkeen, kun emme niitä enää tarvinnut.

Haastattelimme tässä opinnäytetyössä tutkinnanjohtajaa Sisä-Suomen poliisilaitokselta ja haimme tähän tutkimuslupaa. Lisäksi haastattelimme syyttäjää, jolla on vankka kokemus henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista. Haastattelut kirjoitettiin tähän opinnäytetyöhön ilman haastateltavien nimien esiin tuomista. Haastatteluissa halusimme keskustella tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn rajanvedosta. Lisäksi halusimme kysyä heidän näkemyksiään meitä askarruttaviin kysymyksiin aiheeseemme liittyen.

Opinnäytetyömme tulee olemaan täysin julkinen, koska käyttämämme lähteet ovat julkisia. Haastatteluissa emme myöskään käsitelleet mitään poliisin salassa pidettäviä tietoja. Työmme on suunnattu kaikille poliisiorganisaatiossa työskenteleville ja toivomme, että se antaa hyviä näkökulmia kyseisten rikosten esitutkintaan.

3 TUNNUSMERKISTÖT

Rikoslain (1889/39) 21 luvussa säädetään henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista.

Teemme tässä luvussa pienen katsauksen pahoinpitelyn (RL 21:5), törkeän pahoinpitelyn (RL 21:6), tapon (RL 21:1) ja tapon yrityksen yleisyyteen Suomessa viime vuosina. Seuraavissa luvuissa avaamme näiden rikosten tunnusmerkistöjä.

Tutustuimme tilastokeskuksen kautta vuosina 2020–2022 viranomaisten tietoon tulleisiin, selvitettyihin ja syyttäjälle ilmoitettuihin rikoksiin. Valitsimme rikosnimikkeiksi tapon, murhan tai surman yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn. Tapon yritystä ei saanut nimikkeenä eriteltä, jonka takia tapon, murhan ja surman yritykset ovat samassa.

Taulukko 1. Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen muuttujina vuosi, rikosryhmä ja teonkuvaukset. (Tilastokeskus 31.1.2024)

	Viranomaisten tietoon tulleet rikokset (lkm.)	Selvitetyt rikokset yhteensä (lkm.)	Syyttäjälle ilmoitetut rikokset yhteensä (lkm.)
2020			
12012 Tapon, murhan tai surman yritys yhteensä 21:1-3,34a:1	383	362	356
12042 Törkeä pahoinpitely 21:6,34a:1§1/6	1 754	1 445	1 416
2021			
12012 Tapon, murhan tai surman yritys yhteensä 21:1-3,34a:1	374	316	305
12042 Törkeä pahoinpitely 21:6,34a:1§1/6	1 663	1 315	1 296
2022			
12012 Tapon, murhan tai surman yritys yhteensä 21:1-3,34a:1	349	337	329
12042 Törkeä pahoinpitely 21:6,34a:1§1/6	1 726	1 327	1 306

Kaaviosta voidaan katsoa, että tapon, surman tai murhan yrityksiä tuli viranomaisten tietoon vuonna 2020 383 kappaletta. Näistä selvitettyjä oli 362 kpl ja syyttäjälle ilmoitettuja 356 kpl. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 349 kpl tapon, murhan tai surman yrityksiä. Näistä selvitettyjä oli 337 kpl, mikä on iso määrä ja kertoo kyseisten rikosten selvitysintressistä. Syyttäjälle ilmoitettuja oli 329 kpl. Näistä voidaan todeta, että tapon, murhan ja surman yritykset ovat pysyneet viimeisten vuosien aikana määrällisesti samana. Törkeitä pahoinpitelyitä tuli viranomaisten tietoon vuonna 2020 1745 kpl. Näistä selvitettyjä oli 1445 kpl ja syyttäjälle ilmoitettuja 1416 kpl. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 1726 kpl törkeää pahoinpitelyä. Näistä selvitettyjä oli 1327 kpl ja syyttäjälle ilmoitettuja 1306 kpl. Viimeisten vuosien aikana törkeät pahoinpitelyt ovat myös määrällisesti pysyneet samana. (Tilastokeskus 2024.)

Rikosoikeuden yleinen osa vastuuoppi kirjan mukaan kaikilla rikoslain sisältämillä säännöksillä on yhteinen rakenne: rikossäännös sisältää otsikon eli rikoksen nimen, rangaistavan menettelyn kuvauksen eli tunnusmerkistön ja rangaistussäännöksen, joka kertoo rangaistuslajin ja käytettävissä olevan rangaistusasteikon. Rikossäännös ei kuitenkaan ilmaise tyhjentävästi kaikkia rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiä. Lainkäyttäjän on sovellettava rikossäännöksen lisäksi muun muassa rikoslain alkuluvussa säädettyjä rikosvastuun yleisiä edellytyksiä koskevia säännöksiä. RL 21:5 pahoinpitelyn rikossäännös sisältää käskynormin, joka viestittää henkilölle sen, että toiselle ei saa

tehdä fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa. Näitä taustatekijöitä tunnusmerkistöille avaammekin myöhemmin tässä opinnäytetyössä. Tietyissä tilanteissa, kun asiaa katsotaan laajemmin rikosoikeudellisesti toisen henkilön fyysinen vahingoittaminen voi olla kuitenkin tietyissä tilanteissa oikeutettua ja sallittua. Tästä esimerkkinä tilanne, joka katsotaan hätävarjelukseksi. (Tapani ym. 2019, 213.) Tällaisia oikeutusperusteita emme käy kuitenkaan läpi tässä opinnäytetyössä.

4 PAHOINPITELY JA TÖRKEÄ PAHOINPITELY

Rikoslain (1889/39) 21 luvun 5 §:n mukaan, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedotomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Rikoslain (1889/39) 21 luvun 6 §:n mukaan, jos pahoinpitelyssä 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

4.1 Ruumiillisen väkivallan tekeminen

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö jaetaan kahteen menettelytyyppiin; ruumiillisen väkivallan tekemiseen sekä ruumiillista väkivaltaa tekemättä seurausten tahalliseen aiheuttamiseen (HE 94/1993 vp, 96–97). Näiden kahden menettelytyypin erottelu antaa oikeusjärjestelmälle työkaluja käsitellä erilaisia tilanteita, joissa pahoinpitely tapahtuu. Tämä mahdollistaa myös sen, että pahoinpitelyn tunnusmerkistö kattaa sekä fyysisen, että ei-fyysisen väkivallan eri muodot ja seuraukset. Tunnusmerkistössä on säädetty päätekonana rangaistavaksi ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle. Tunnusmerkistössä ei kuitenkaan mainita mitään seurauksesta tai vaarasta. (Tapani ym. 2019, 245–246.)

Pahoinpitelyn tunnusmerkistössä sanotaan ”joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa”. Tällä tarkoitetaan toisen henkilön ruumiillisen koskemattomuuden loukkausta. Väkivaltaa voi olla esimerkiksi fyysisen voiman käyttäminen, kuten lyöminen tai potkiminen, joka aiheuttaa uhrille vahinkoa, sairautta taikka kipua. Väkivallan käsitteen alla voi olla myös uhkailu tai pelottelu, joka saa uhrin tuntemaan olonsa turvattomaksi tai aiheuttaa psyykkistä tai emotionaalista vahinkoa. Esimerkiksi tartuttaa tahallaan toiseen jonkun taudin. Näiden molempien tarkoituksena on tahallisesti loukata toisen henkilön fyysistä tai henkistä koskemattomuutta. (Matikkala 2023, 247–248.)

Tulee tiedostaa, että pahoinpitelyyn voi syyllistyä myös ruumiillista väkivaltaa tekemättä. Lain esitöissä esimerkiksi toisen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan esimerkiksi nukkuttamalla tai hypnotisoimalla vastoin toisen tahtoa, on pahoinpitelemistä. Esimerkkinä korkeimman oikeuden tapaus (KKO 2001:7), jossa vastaaja oli antanut 12 –vuotiaalle lapselle juotavaksi väkevää alkoholijuomaa. Seurauksena lapsi oli juonut itsensä tiedottomaan humalatilaa. Lisäksi kirjassa Keskeiset rikokset nostetaan esiin hallituksen esitys, jossa esimerkkinä taudin tartuttaminen toiseen hyväilyin (Matikkala 2023, 247). Näissä molemmissa esimerkeissä on kysymys seurausten tahallisesta aiheuttamisesta.

4.1.1 Pahoinpitelyrikoksen seuraukset

Pahoinpitelyrikoksen seurauksista terveysvahingot voidaan jakaa fyysisiin, psyykkisiin ja funktionaalisiin terveysvahinkoihin. Fyysiset terveysvahingot ovat näkyviä ja havaittavia vammoja, joita ovat esimerkiksi mustelmat, murtumat, palovammat, nyrjähdykset tai muut vastaavat vammat. Psyykkiset terveysvahingot ovat henkisiä tai emotionaalisia vaikutuksia, jotka voivat aiheutua pahoinpitelyn seurauksena. Nämä voivat ilmetä esimerkiksi ahdistuksena, pelkona, masennuksena, traumana, unettomuutena tai muuna psyykkisenä häiriönä, joka johtuu pahoinpitelyn aiheuttamista kokemuksista. Funktionaalisilla terveysvahingoilla tarkoitetaan vammoja tai haittoja, jotka vaikuttavat toimintakykyyn tai päivittäiseen elämään. Funktionaaliset terveysvahingot voivat kattaa fyysisen ja psyykkisen puolen. Nämä voivat ilmetä esimerkiksi liikuntarajoitteena, kognitiivisena vaikeutena, muistiongelmoina tai muina vastaavina haasteina, jotka haittaavat henkilön normaalia toimintaa. (Matikkala 2023, 248–249.)

4.2 Törkeän pahoinpitelyn kvalifiointi

Rikoslain (1889/39) 21 luvun 6§ mukaan pahoinpitely on törkeä, jos: pahoinpitelyssä aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen julmalla tai raa'alla tavalla, pahoinpitelyssä käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Lisäksi rikoksen tulee olla myös kokonaisuutena arvotellen törkeä. Tällöin rikoksen tekijä tulee tuomita törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Tämä lista törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteista on tyhjentävä.

Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täytyminen edellyttää yllä mainittujen pahoinpitelyn törkeäksi tekevien kvalifiointi perusteiden täyttymistä. Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymisen edellyttää samanaikaisesti tahallisuutta, jonkin tunnusmerkistössä kuvatun kvalifiointiperusteiden käsillä oloa, sekä teon kokonaistörkeyttä (Matikkala 2023, 250).

4.2.1 Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila

RL 21 luvun 6 §:n ensimmäinen kvalifiointiperuste on vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttaminen toiselle (Matikkala 2023, 250). Rikoslaissa (39/1889) vaikeaksi ruumiinvammaksi on määritelty puheen, näön tai kuulon katoaminen, vaikea vika tai muu vaikea ruumiinvirhe, pysyvä vaikea terveyden haitta tai hengenvaarallinen tauti tai vioittuma. Hallituksen esityksessä (HE 68/1966) vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan puhekyvyn, näön tai kuulon menettämistä tai huomattavaa heikkenemistä, muuta vaikeaa vikaa tai ruumiinvirhettä, raskauden keskeyttämistä naisen tahtomatta, pysyvää tai pitkäaikaista vaikeaa terveydenhaittaa, haavaa tai tautia, joka on aiheuttanut hengenvaaran tai jota on kokemuksen mukaan pidettävä luonteeltaan hengenvaarallisena tai muuta näihin rinnastettavaa ruumiin tai ruumiillisen tai henkisen terveyden vahingoittumista. Vaikeaksi ruumiinvammaksi on katsottu korkeimman oikeuden päätösten mukaan muun muassa kasvojen rumentuminen, toisen silmän menettäminen, toisen silmän näkökyvyn pysyvä oleellinen vähentyminen, toisen silmän näkökyvyn alentuminen kolmanteen osaan ja kuulon kadottaminen toisesta korvasta. Esimerkkinä korkeimman oikeuden tapaus (KKO 1975-II-79), jossa A ja B olivat pahoinpidelleet C:tä lyömällä häntä nyrkillä kasvoihin. Sillä seurauksin, että C oli menettänyt vasemman silmänsä.

Vakavaksi sairaudeksi on korkeimman oikeuden päätösten mukaan katsottu esimerkiksi HIV-infektio (KKO 2017:8). Vakavia sairauksia voi olla myös muita, mutta tämän kvalifiointiperusteen määrittely odottaa vielä tulevaisuudessa oikeuskäytännön tarkentumista. (Paananen 2021, 61).

Hengenvaarallinen tila ei tarkoita sitä, että rikos tehtäisiin tavalla, johon liittyy hengenvaara. Lakivaliokunnan mukaan kvalifiointiperuste edellyttää ”toteutunutta konkreettista seurausta: hengenvaarallista tilaa eikä vain konkreettista vaaraa”. Hengenvaarallinen tila voi syntyä esimerkiksi puukotuksen seurauksena. (Matikkala 2023, 252.) Huomioitavaa on kuitenkin se, että henkilön tulee olla vallinneissa olosuhteissa tosiasiallisesti kuolemanvaarassa. Tulkinta ongelmana tässä on Paanasen artikkelin mukaan se, miten hengenvaarallinen tila voidaan tosiallisesti erottaa hengenvaarasta. Potentiaalinen hengenvaara ei riitä, vaan hengenvaarallisen tilan määritelmän täytyminen edellyttää toteutunutta seurausta. Lääketieteessä hengenvaaralla on vakiintuneesti tarkoitettu tilannetta, jossa kuolleisuus on 10 prosenttia tietyn vamman seurauksena. Luonnollisesti kuolleisuuteen on vaikuttanut kunkin konkreettisen tapauksen olosuhteet, kuten hoitoon pääsy ja sen nopeus. Paanasen mielestä kuitenkin 10 prosentin kuolleisuutta voidaan pitää mielekkäänä hengenvaaran peukalosääntönä myös juridisesti. (Paananen 2021, 62–63.)

4.2.2 Erityisen raaka tai julma tekotapa

Lain uudistuksen jälkeen kvalifiointiperuste muotoiltiin kielellisesti muotoon ”erityisen raakalla tai julmalla tavalla”. Muutoksen tarkoituksena oli lain esitöiden mukaan viitata nimenomaan ”todelliseen tekotapaan eikä siihen, miltä teko ulkoisesti näyttää”. Aiempi sanamuoto viittasi liikaa teon ulkoiseen raakuuteen tai julmuuteen sekä tekijän henkilöön tai hänen ominaisuuksiinsa. (Kaipainen 2016, 34.) Säännöksen sanamuodosta ja oikeuskäytännöstä voidaan tulkita, että rikos voi olla tekotavaltaan erityisen raaka tai erityisen julma, mutta teon ei tarvitse toteuttaa samanaikaisesti molempia. Erityisen raaka tekotapa ilmentää enemmän tekijäperspektiiviä, kun taas julmuus kuvastaa uhrinnäkökulmaa. (Paananen 2021, 63–64.) Pahoinpitelyä voidaan pitää erityisen raakana muun muassa silloin, kun uhria potkitaan päähän ja erityisen julmana silloin, kun pahoinpitely kohdistetaan puolustuskyvyttömään henkilöön (Multimäki n.d, 80).

4.2.3 Hengenvaarallisen välineen käyttäminen

Kolmas kvalifiointiperuste on ampuma- tai teräaseen tai muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttäminen. Hallitusten esityksissä hengenvaarallisiksi ja teräaseisiin rinnastuviksi esineiksi mainitaan mm. nyrkkirauta, teleskooppipatukka, metalliputket sekä teräaseista mainitaan esimerkkinä tikarit, stiletit ja pistimet. Esimerkiksi kumipamppua, pesäpallomailaa, vasaraa tai metallirunkoista tuolia ei ole katsottu hengenvaaralliseksi esineeksi. (Leppäniemi 2020, 8–9.) Esimerkeistä huolimatta oikeuskäytännössä huomio näyttää tekovälineen lajin sijasta olevan enemmän tekovälineen käyttötavassa ja –kerroissa. Lisäksi siinä, onko teossa käytetty useampaa eri välinettä. (Kaipainen 2016, 40.) Muutoksen perusteena on, että moninaisemmat välineet voivat olla hengenvaarallisia väärinkäytettynä, kuten esimerkiksi kivet, laudanpätkät tai kodin tavallinen irtaimisto. Rajauksella haluttiin korostaa normia varsinaisten aseiden käytön suuremmasta tuomittavuudesta. (Karttunen 2019, 33.)

4.2.4 Kokonaistörkeys

Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö sisältää myös kokonaisharkintalauseen. Törkeän pahoinpitelyn syyksi lukeminen edellyttää, että rikos on jonkin edellä mainitun kvalifiointiperusteen lisäksi myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Näin ollen, kokonaistörkeys on törkeän pahoinpitelyn välttämätön, muttei riittävä edellytys. Kokonaistörkeyden arviointi lähtee siitä, että punnitaan törkeyden puolesta ja sitä vastaan puhuvia seikkoja kokonaisharkintaa käyttäen. (Matikkala 2023, 258.)

Kokonaisarvostelussa voidaan ottaa huomioon erilaisia yksittäistapauksellisia ja kontekstuaalisia seikkoja, kuten pahoinpitelyn kesto, tekijöiden lukumäärä, erilaisten teko välineiden määrä, tekijän ja uhrin välinen suhde (esimerkiksi vanhempi lapsi -suhde), sekä tekopaikka (kotirauhan suojaamassa paikassa uhrin asunnossa, varsinkin, jos tunkeudutaan). Kokonaisarvosteluun vaikuttavia

seikkoja ei ole myöskään tyhjentävästi lueteltu, vaan tarkoituksena on mahdollistaa erilaisten tapauskohtaisten rikokseen liittyvien asianhaarojen tulkinta, joiden avulla tapausta arvioidaan kokonaisuutena. (Leppäniemi 2020, 8–9.)

5 TAPPO JA TAPON YRITYS

Rikoslain (1889/39) 21 luvun 1 §:n mukaan, joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määrääjäksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi. Yritys on rangaistavaa.

Tunnusmerkistön mukaan ”joka tappaa toisen” osoittaa vain seurauksen, kun taas avoimeksi jätetään se, millä tavoin seuraus saadaan aikaan (Boucht & Frände 2019, 41–42). Tapon yrityksessä tapon tunnusmerkistö on jäänyt täyttymättä. Tämä puutteellisuus ei kuitenkaan johdu tahallisuuden puutteesta, vaan puute löytyy tunnusmerkistön mukaisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että tapon tunnusmerkistössä mainittu seuraus eli uhrin kuolema ei ole jostain syystä toteutunut. Tapon ja tapon yrityksen välinen raja määräytyy lääketieteellisenkuoleman määritelmän mukaisesti.

Yrityksen rangaistavuus edellyttää, että käsillä on ollut vaara rikoksen täyttymisestä. Yritys voi tulla myös rangaistavaksi silloin kuin kuoleman vaaraa ei ollut, mutta vaaran poisjäänti on johtunut vain satunnaisista syistä. (Lappi-Seppälä 2022, 573, 583.) Tappo on rangaistavaa vain silloin, kun se kohdistuu toiseen henkilöön. Itsensä tappamista ei ole kriminalisoitu.

6 RIKOSOIKEUDEN YLEISET OPIT

Tässä luvussa käsittelemme rikosoikeuden yleisistä opeista tahallisuutta, yritystä ja vaarankriteeriä yleisesti, mutta erityisesti tapon yrityksen näkökulmasta. Nämä ovat erityisesti sellaisia seikkoja, jotka tulevat arvioitavaksi, kun tehdään rajanvetoa törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen välillä.

6.1 Tahallisuus

Rikoslain (1889/39) 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheuttamista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.

Rikosvastuun kohdentaminen tiettyyn tekijään edellyttää tahallisuutta. Tahallisuus on rikoskäsitteen subjektiivinen elementti. Tämä tarkoittaa sitä, että tahallisuuden huomio kiinnitetään siihen, miten tekijä asennoituu teon ja seurauksen väliseen suhteeseen tai tietyn olosuhteen käsillä oloon. Tahallisesti toimiva tekijä tekee enemmän tai vähemmän tietoisien päätösten toimia suojeltua oikeushyvää vastaan. Teon rangaistavuus tahallisena edellyttää, että tekijä on tehnyt tahallaan koko oi-

keudenvastaisen teon. Tätä kutsutaan peittämisperiaatteeksi. Peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden on katettava rikoksen kaikki elementit eli seikat, jotka sisältyvät yksittäiseen rikostunnusmerkistöön. Esimerkki rikoslain 16 luvun 1 § virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Tekijän on tiedettävä, että hänen toimintansa estää toimenpiteen suorittamisen ja että henkilö, johon hänen tekonsa kohdistuu, on virkamies ja että kyseessä on virkatoimi. Lisäksi peittämisperiaate vaatii, että tahallisuus kattaa myös rikoksen mahdolliset kvalifiointiperusteet esimerkiksi törkeässä pahoinpitelyssä. (Boucht & Frände 2019, 58.)

Tappo, tapon yritys ja törkeä pahoinpitely ovat rangaistavia vain tahallisena. Tapon yrityksessä on olennaista arvioida tarkoitustahallisuutta, eli tekijän tarkoitusta nimenomaa tappaa uhrinsa. Vaikka vastaaja kiistäisikin tappotarkoituksen, tuomioistuimien ei voi suoraan siirtyä käsittelemään todennäköisyystahallisuuden täyttymistä, vaan tuomioistuimen tulee ulkoisesti havaittavien seikkojen perusteella arvioida ensin, onko tappotarkoitus ollut olemassa. Tällä seikalla on merkitystä sen takia, että tarkoitustahallisuus ilmentää tekijän moitittavampaa syyllisyyttä kuin todennäköisyystahallisuus, mikä on otettava huomioon rangaistuksen mittaamisessa. (Tarkka 2014, 23.) Tapon yrityksessä tarkoitustahallisuuden osalta ongelmaksi muodostuvat usein näytön vähäisyys ja heikko luotettavuus. Tällöin tahallisuuden arviointi muodostuu lähes vääjäämättä tahallisuuden alimman asteen, eli todennäköisyystahallisuuden määrittelyyn. Törkeässä pahoinpitelyssä ja tapon yrityksessä tahallisuuden alin aste, eli todennäköisyystahallisuus riittää. Törkeässä pahoinpitelyssä tahallisuuden tulee ulottua siihen, että tekijä aiheuttaa tahallaan toiselle vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan. (Paananen 2021, 61.)

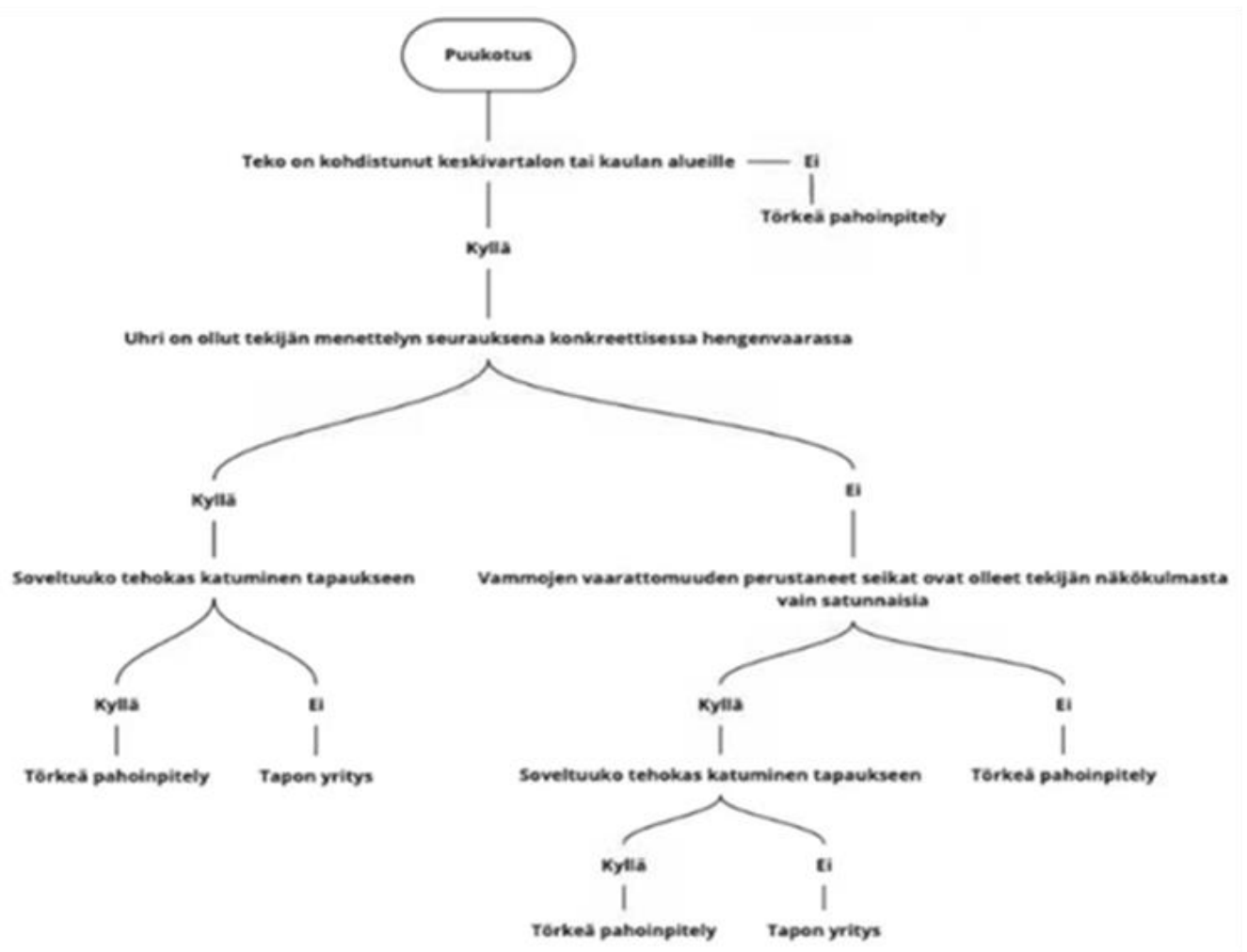
Lain esitöiden mukaan todennäköisyystahallisuuden edellyttämä arvio seurauksen todennäköisyydestä tehdään tekijän näkökulmasta ja tekohetken tilanteesta (HE 44/2002, 87). Todennäköisyystahallisuudessa tekijä ei ole tavoitellut seurausta eikä pitänyt sen aiheutumista varmana. Sen sijaan hän on pitänyt seurausta varsin todennäköisenä. Varsin todennäköisellä tarkoitetaan, että seurauksen syntymisen tulee olla todennäköisempää kuin sen syntymättä jääminen eli yli 51 prosentin ylittävää todennäköisyyttä. Todennäköisyystahallisuudesta tehdään arvio hankittujen todisteiden valossa siitä, mitä tekijän on täytynyt nähdä tai miettiä teon hetkellä. Pitää arvioida, onko hänen pitänyt käsittää, ymmärtää tai mieltää se, että tekemällä niin kuin hän teki, hänen tekonsa varsin todennäköinen seuraus oli se, mikä syntyi. Jos tekijä on arvioinut seurauksen todennäköisyyden liian matalaksi, toisin sanoen tehnyt todennäköisyysarvioinnin, mutta päätenyt siihen, että seurauksen todennäköisyys on pienempi kuin se todellisuudessa oli, teko ei ole tahallinen. (Boucht & Frände 2019, 63–64.)

Korkein oikeus (KKO 2012:98) toteaa, että tapon edellyttämän todennäköisyystahallisuuden täyttymistä arvioidaan yleensä tarkastelemalla niitä seikkoja, joiden pohjalta tekijä on voinut teon aikana

arvioida tekonsa seurauksia. Näitä ovat muun muassa hänen mahdollisesti käyttämänsä tekoväline, käytetyn väkivallan voimakkuus ja kesto sekä se, mihin kohtaan uhrin kehoa teko on kohdistettu. Nämä seikat vaikuttavat eri olosuhteissa eri tavalla. Yksikin teräaseella lyöty isku voi varsin todennäköisesti aiheuttaa uhrin menehtymisen, jos isku on ollut voimakas ja kohdistettu hengenvaaralliseen kohtaan kehoa. Yksi voimakas nyrkin isku täysi-ikäisen normaalikuntoisen uhrin rintaan ei yleensä aiheuta kuolemaa, kun taas esimerkiksi useat voimakkaat lyönnit, jotka kohdistuvat heikkokuntoisen henkilön päähän ja kehon elintärkeille alueille. Arvioinnin tulee perustua kokonaisuutensa mukaan.

KKO 2013:82 tekemä ratkaisu todennäköisyystahallisuuden arvioinnista. A oli kaksi kertaa pyöräyttänyt sattumanvaraisesti revolverin patruunarullaa, ja pyöräytysten jälkeen laukaissut aseensa metrin etäisyydeltä kohti B:n otsaa. Sen jälkeen A oli tietoisesti siirtänyt patruunarullaa niin, että patruuna oli ollut iskurin kohdalla ja osoittanut aseella B:n päähän. Kun A oli tämän jälkeen laskenut aseensa ja ryhtynyt vapauttamaan iskuria, ase oli lauennut. B:lle oli aiheutunut luodin kimmokkeesta lievä vamma. KKO:n mukaan todennäköisyystahallisuuden edellytykset eivät täyttyneet, koska B:n kuoleman aiheutumatta jääminen on ollut A:n menettelyn selvästi todennäköisempi seuraus kuin B:n kuoleman aiheutuminen. Syyte tapon yrityksestä hylättiin ja A tuomittiin laittomasta uhkauksesta (RL 25:7) ja vaaran aiheuttamisesta (RL 21:13).

Rikoslainopillisesti ongelmallinen tapaus on tilanne, jossa uhrille on keskivartaloon kohdistetun puukotuksen seurauksena aiheutunut hengenvaarallinen tila. Käytännössä teko täyttää samankaltaisesti tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteet. Tekoa pidettäisiin myös helpommin kokonaisarvostelussa törkeänä. Tapon yrityksen erottaminen törkeästä pahoinpitelystä kulminoituu viime kädessä todennäköisyystahallisuuden määrittelyyn. Käytännössä tekijän tulee yleisesti tiedossa olevien seikkojen perusteella pitää uhrin kuolemaa menettelynsä varsin todennäköisenä seurauksena, kun puukonisku kohdistetaan keskivartalon tai kaulan alueille. Vammojen vaarallisuudella ei ole merkitystä, mikäli vamman vaarattomuuden perustaneet seikat ovat olleet tekijän näkökulmasta vain satunnaisia. (Paananen 2021, 102.)

Kuvio 1. Puukotuksen yksinkertaistettu eteneminen, joko törkeäksi pahoinpitelyksi tai tapon yritykseksi. (Paananen 2021,103)

Todennäköisyyshallisuuden olemassaolo edellyttää myös, että tekijä on tarkoituksellisesti suunnannut iskun hengenvaaralliselle alueelle. Näin ollen asianomistajan yllättävä liikkuminen saattaa johtaa siihen, että puukoniskun osumisen hengenvaaralliselle alueelle ei voida katsoa johtuneen tekijän tarkoituksellisesta teosta. Lyönnin tahallinen kohdistaminen osuma-alueelle on oleellista. (Tarkka 2014, 15–16.) Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa nro 327 kysymys piston tarkoituksellisesta suuntaamisesta on osoittautunut ratkaisevaksi seikaksi syyksi lukemisen kannalta. RHO 27.4.2012 nro 327: T oli pistänyt H:ta 9 senttimetrin pituisin piikein varustetulla grillihaarukalla kaulaan siten, että grillihaarukan piikit olivat uponneet noin 4 senttimetrin syvyyteen lähelle kaulavaltimoa. Syyttäjä vaati T:lle rangaistusta ensisijaisesti tapon yrityksestä ja toissijaisesti törkeästä pahoinpitelystä. T kiisti kummatkin syytteet vedoten siihen, ettei hän ollut tarkoittanut vahingoittaa tai tappaa H:ta. T:n ja H:n välillä ei ollut ollut riitaisuuksia. T oli haastanut H:n leikkimieliseen kaksintaisteluun, missä yhteydessä T oli tehnyt leikkimielisen pistoliikkeen H:ta kohti sillä seurauksella, että grillihaarukka oli osunut vahingossa H:ta kaulan seutuun. Katsottiin jääneen näyttämättä, että

T olisi tarkoituksellisesti suunnannut piston nimenomaisesti H:n kaulan alueelle. Tekoa ei voitu lukea T:n syyksi tapon yrityksenä.

6.2 Yritys

Rikoslain (1889/39) 5 luvun 1 §:n mukaan rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Teko on edennyt rikoksen yrittämiseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Törkeä pahoinpitely ja tappo ovat rikoksia, jotka ovat rikoslain mukaan myös yrityksenä rangaistavia.

Täytetty rikos on käsillä, kun rikoksen kaikki edellytykset ovat täyttyneet. Täytetty rikos on erotettava päättyneestä teosta. Esimerkiksi henkilö, joka toimii tarkoituksenaan surmata toisen henkilön myrkyllä, on päättänyt teon, kun myrkky on päätenyt uhrin elimistöön, mutta rikos on täyttynyt vasta, kun uhri on tarkoitettulla tavalla kuollut. Yrityksen perusmallissa tunnusmerkistön mukainen teko on päättynyt, mutta rikos ei ole jostakin syystä täyttynyt eli tekijä on toteuttanut aikomansa teon ja siten saavuttanut teon päättymispisteen, mutta rikos ei jostakin syystä koskaan saavuta täyttymispistettä. Toinen esimerkki yrityksestä on, kun henkilö ottaa teräaseen käteensä ja lyö sillä toista henkilöä keskivartaloon. Teko on päättynyt, kun veitsi on osunut toiseen henkilöön, mutta tapon tunnusmerkistö ei täyty, sillä uhri ei kuole. Tällöin kyse voisi olla tapon yrityksestä, sillä rikos, eli tässä tapauksessa tappo, ei koskaan saavuttanut täyttymispistettä. Yrityksen syyksi lukemiseen vaikuttavat myös vaara rikoksen täyttymisestä ja tekijän tahallisuudesta esittävä näyttö. (Paananen 2021, 49.)

6.2.1 Satunnaiset syyt

Yrityksestä rangaistaan myös silloin, kun seurauksen syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Tämä merkitsee, että vaikka tekijä olisi ryhtynyt teon täytäntöönpanoon ja aiheuttanut vaaran rikoksen toteutumisesta, rangaistavuus säilyy, vaikka satunnaiset syyt estäisivät rikoksen lopullisen täyttymisen. Tämä periaate korostaa rikoksen yrityksen itsenäistä rangaistavuutta ja erottaa sen täytetyn rikoksen rangaistavuudesta. (Tapani ym. 2019, 469.)

Tapon yrityksessä Paanasen tutkielmassa näkökulma satunnaisilla syillä voisi olla merkitystä esimerkiksi tilanteessa, jossa A puukottaa B:tä kaulaan, mutta paikalle sattumalta osuneen vapaaajalla olevan lääkärin ansiosta B saadaan pelastettua. Tällöin lääkärin paikalle sattuminen ja B:n pelastuminen ovat johtuneet satunnaisista syistä. Esimerkissä B:n henkiin jääminen on johtunut A:n näkökulmasta vain satunnaisista syistä ja A syyllistyy tapon yritykseen. (Paananen 2021, 51.)

6.2.2 Vaarankriteeri

Rikoksen yrityksessä vaaran kriteerien täytyminen on keskeinen osa rangaistavuuden arviointia. Vaaran syntymiseen liittyy useita kriteerejä, jotka on täytyttävä, jotta rikoksen yritys voidaan katsoa tapahtuneeksi. Näitä ovat tahallisuus, rikoksen täytäntöönpanon aloittaminen, vaaran syntymisen aikaansaaminen, satunaiset syyt ja todellinen vaara. (Tapani ym. 2019, 469.)

Kuten edellä on todettu, rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan yrityksen rangaistavuus edellyttää, että tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen. Rikoksen tekemisen aloittamisella tarkoitetaan rikoslaissa toimia, joilla tekijä on ryhtynyt rikoksen tekemiseen tähtääviin ulkoisiin toimiin, jotka ilmentävät tekijän konkreettisesti ryhtyneen toimiin rikostunnusmerkistön toteuttamiseksi. Vaaralta edellytetään konkreettisuutta eli sitä, että rikoksen täyttymisen tulee olla yritysteon myötä tosiasiallisesti mahdollista. Lisäksi rikoksen täyttymisen tulee olla tekotilanteessa käytännössä uskottava vaihtoehto. Jos rikoksen täyttymistä voidaan pitää teon hetkellä huomioon otettavana riskinä, laissa tarkoitettu vaaratunnusmerkki on asiaa koskevien esitöiden mukaan täyttynyt. (Melander 2022, 270–271.)

Esitutkinnassa on tärkeää kerätä näyttöä siitä, miten tekijän toimet täyttävät nämä kriteerit. Todistusaineiston avulla pyritään osoittamaan, että tekijä ei ainoastaan suunnitellut rikosta vaan ryhtyi myös toimiin sen toteuttamiseksi, aiheuttaen todellisen vaaran rikoksen täyttymisestä. Näiden kriteerien täyttymisen arvioiminen vaatii usein oikeudellista tulkintaa ja asiantuntemusta, ja se tehdään tapauskohtaisesti oikeusprosessin aikana.

Esimerkiksi tekijä voisi tekohetkellä pitää uhrin kuolemaa menettelynsä varsin todennäköisenä seurauksena, mutta jälkepäin voidaan vakuuttavasti todeta, ettei tekijän menettelystä olekaan aiheutunut tosiasiallista hengenvaaraa uhrille. Tapon yrityksen tunnusmerkistön näkökulmasta uhrin kuoleman tulee olla tekijän tietämykseen perustuen vähintäänkin varsin todennäköisenä ja lisäksi tosiasiallisesti vallitsevissa olosuhteissa mahdollista. Mikäli vammat osoittautuvat jälkikäteen vaarattomiksi, teko täyttää tapon yrityksen tunnusmerkistön, mikäli teon jälkikäteen arvioitu vaarattomuus on johtunut vain satunnaisista syistä. Tällöin kiinnitetään huomiota teon lähtökohtaiseen vaarallisuuteen. (Paananen 2021, 72.)

Vaara edellytys tarkoittaa siis sitä, että rikoksen täyttymisen täytyy olla tosiasiallisesti mahdollista. Sen lisäksi rikoksen täyttymisen pitää olla käytännössä uskottava vaihtoehto. Yrityksestä voidaan kuitenkin rangaista myös silloin, kun vaaran syntymättä jääminen on johtunut satunnaisista syistä. Satunaiset syyt –konstruktion mukaan yritys voi olla rangaistava, vaikka yritys teolla ei ole jälkikäteen arvioituna aiheutettu huomioon otettavaa vaaraa rikoksen täyttymisestä, mutta vaara on objektiivisen jälkikäteisarvion mukaan vältetty vain satunnaisista syistä. (Tapani ym. 2019, 469.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1993:103 on hyvä esimerkki siitä, että teko on jäänyt yritykseksi satunnaisen syyn takia. A oli päättänyt surmata B:n ja C:n. A oli yöllä ikkunan läpi tähdännyt ladatulla pistoolilla nukkumassa olleita B:tä ja C:tä kohti ja vetänyt liipaisimesta. Ase ei kuitenkaan ollut lauennut. A oli uudelleen ladannut ja yrittänyt laukaista aseensa siinä edelleenkin onnistumatta. Tämän jälkeen hän oli luopunut yrityksestä. Myöhemmin oli ilmennyt, ettei ase ollut lauennut, koska iskuri ei ollut ulottunut nalliin aseensa varmistimen jäätyä päälle. Surmaamisyritystä ei pidetty kelvottomana eikä A:n katsottu luopuneen rikoksen täyttämisestä omasta tahdostaan vaan ulkonaisen esteen takia. A:n katsottiin syyllistyneen yhteen tapon yritykseen.

6.3 Yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen

Rikoslain (1889/39) 5 luvun 2§:n 1 momentin mukaan yrityksestä ei rangaista, jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämisestä tai muuten estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen. Yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista voidaan käsitellä muiden anteeksiantoperusteiden yhteydessä, mutta tehokas katuminen eroaa muista oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteista siten, että se sijoittuu nimenomaan rikoksen tekemisen jälkeiseen aikaan, eikä teko hetkeen. Tehokasta katumista voidaan luonnollisesti soveltaa vain seurausrikoksissa. (Paananen 2021, 52.) Yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen edellyttävät tekijältä vapaaehtoisuutta, jota tulkitaan yrityksestä luopumisessa ja tehokkaassa katumisessa eri tavalla. Tehokas katuminen vaatii tekijältä oma-aloitteisia ja vapaaehtoisia toimia seurauksen poistamiseksi. Yrityksestä luopumisessa tilanne on päinvastainen ja yrityksestä luopumisen oletetaan johtuvan vapaaehtoisuuden sijaan ulkonaisista syistä (Korkka-Knuts 2020, 326).

Paananen kirjoittaa tutkielmassaan tämän johtuvan siitä, että kelvottoman yrityksen soveltuminen tulee arvioitavaksi ensin. Esimerkiksi murtovaras, joka ei löydä omakotitalosta mitään varastamisen arvoista. Sopivan teko objektin puuttuminen on johtunut satunnaisista olosuhteista, sillä tekijä on valinnut väärän omakotitalon rikoksen kohteeksi tai oikean omakotitalon, mutta väärän ajankohdan rikoksen tekemiselle. (Paananen 2021, 53.) Mikäli tekijä ei olisi missään olosuhteissa voinut löytää mitään varastamisen arvoista, käsillä olisi kelvoton yritys (Korkka-Knuts 2020, 326–327).

Ratkaisevana tulee pitää siis luopumisen vapaaehtoisuutta, eikä yrityksestä luopumisen ja tehokkaan katumisen perustamista esimerkiksi aitoon katumukseen. (Tapani 2010, 218). Esimerkkinä Paananen nostaa tutkielmassaan sen, että taskuvaras laittaa käden toisen taskuun, mutta havaitsee siellä olevan vain muutamia kolikoita ja päättääkin olla anastamatta näitä kolikoita. Oikeuskäytännön, rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lain esitöiden sekä oikeuskirjallisuuden mukaan tällaisessa tilanteessa ei voi luopua yrityksestä, sillä tekijä ei vain ole päässyt lopputulokseen, johon hän olisi halunnut päästä. (Paananen 2021, 53.) Yrityksestä luopuminen on mahdollista vain ennen

kuin yritysteke on saatettu päätökseen, eli kyseessä on ns. päättymätön yritys. Henkirikoksen yritykset ovat tyypillisesti samalla päätyneitä: Joka ampuu toista kohden surmaamisaikomuksin, mutta tulee ampuneeksi ohi, ei vapaudu henkirikoksen yritystä koskevasta vastuusta vain sillä perusteella, ettei hän yritä samaa uudelleen. (Lappi-Seppälä 2022, 585.)

Yrityksestä luopuminen ilmenee, kun rikoksen täytäntöönpanoon liittyvä osateke on käynnistetty, mutta jokin sen osa on vielä suorittamatta. (Boucht & Frände 2019, 153). Paanasen tutkielmassa yrityksestä luopuminen havainnollistetaan seuraavalla esimerkillä. A päättää pahoinpidellä B:tä lyömällä ja potkimalla tätä useasti. Teko on aloitettu ensimmäisen lyönnin jälkeen, mutta A päättääkin luopua rikoksen täytäntöönpanosta toisen lyönnin jälkeen. Tällaisessa tilanteessa A on luopunut rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisen törkeän pahoinpitelyn yrityksestä. A on kuitenkin vastuussa niistä rikoksista, jotka on ehtinyt täyttää. Olennaista on, ettei A:ta tällaisessa tilanteessa tuomittaisi törkeän pahoinpitelyn yrityksestä. Tällaisissa tilanteissa ongelmallista on kuitenkin henkilön tahdonmuodostus ja siihen liittyvien muutosten toteennäyttäminen. Paananen toteaaakin, että esimerkkiä voidaan pitää suhteellisen teoreettisena. Rikoslain 5 luvun 2 §:n 4 momentin mukaan rankaisematta jäävä yritys voi kuitenkin toteuttaa muun täytetyn rikoksen tunnusmerkistön. Tällöin tekijä voidaan todeta muusta rikoksesta rangaistukseen. (Paananen 2021, 55.)

Tehokkaalla katumisella tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa tekijä osoittaa vilpitöntä katumusta ja ryhtyy aktiivisiin toimiin rikoksen seurauksen korjaamiseksi tai lieventämiseksi. Käsitteenä tehokas katuminen liittyy erityisesti rikoksen tekemisen jälkeiseen aikaan, kun tekijä pyrkii omasta aloitteestaan korjaamaan aiheuttamaansa vahinkoa tai haittaa. Tehokas katuminen voi ilmetä esimerkiksi rikoksen kohteelle aiheutuneen vahingon korvaamisena, yhteistyönä viranomaisten kanssa tai osallistumisena rikoksen sovitteluun. Tehokas katuminen voi vaikuttaa rikosoikeudellisen seuraamuksen määräämiseen ja sen lieventämiseen. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että tehokasta katumista arvioidaan aina tapauskohtaisesti. (Lappi-Seppälä 2022, 585.)

Tehokas katuminen on mahdollista ainoastaan seurausrikoksissa (Tapani ym. 2019, 485). Lisäksi mikäli tekijä on yrityksestään huolimatta epäonnistunut poistamaan tekojensa seurauksen tehokasta katumista koskevaa säännöstä ei voida soveltaa. (Bouch & Frände 2019, 154). Tehokas katuminen edellyttää tekijältä aktiivisia toimia, joten sen vapaaehtoisuuden täytyminen voidaan nähdä täyttyväksi helpommin. (HE 44/2002 vp, 140–141.)

Paanasen tutkielman mukaan tehokkaan katumisen tosiallisen sisällön näkökulmasta voisi olla perustellumpaa puhua tehokkaan katumisen sijasta seurauksen estämisestä (Paananen 2021, 57). Esimerkkinä korkeimman oikeuden tapaus tehokkaasta katumisesta tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn rajanvetoon liittyen. Korkein oikeus on arvioinut tehokkaan katumisen vaikutusta ratkai-

sussaan KKO 2020:19. Tapauksessa A oli lyönyt B:tä kahdesti leipäveitsellä rintakehään. Asunnossa paikalla olleen C:n pyydettyä A:ta tilaamaan ambulanssin, A oli soittanut hätäkeskukseen, odottanut, että puheluun vastataan ja antanut puhelimensa C:lle hätäkeskuspäivystäjän kanssa käytävää keskustelua varten. Tämän jälkeen A oli siirtynyt asunnon ulkopuolelle. A:n katsottiin pyrkineen vapaaehtoisesti ja vakavasti estämään tekojensa seuraus, joka tässä tapauksessa olisi ollut B:n kuolema. Syyte tapon yrityksestä hylättiin ja A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä. Korkeimman oikeuden perusteluiden mukaan merkitystä oli sillä, ettei A:ta pakotettu toimimaan edellä kuvatulla tavalla C:n pyydettyä tätä tilaamaan ambulanssin.

7 HAASTATTELUT

Tutustuimme Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan kirjaan Haastattelu –tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Kirjassa he käsittelevät laajasti haastattelutilanteen rakentumista ja erilaisia haastatteluja. Ruusuvuoren ja Tiittulan mukaan haastatteluista on tullut ehkä kaikkein käytetyin tiedonhankkimisen menetelmä mitä moninaisimmilla yhteiskuntaelämän alueilla. Heidän mukaansa, jos haluaa tietoa, on luontevaa kysyä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 7.) Haluamme selvittää tutkimamme aiheita erityisesti poliisin suorittaman esitutinnan näkökulmasta, joten haastattelimme tähän opinnäytetyöhön tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää.

Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa eli puoli strukturoidussa haastattelussa on teemarunko, eli mihin tutkimusongelmiin halutaan vastauksia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastatteluissa ei tuotu esiin mitään poliisin salassa pidettäviä tutkinnallisia tai taktisia asioita.

Haimme tutkimuslupaa haastatteluun Sisä-Suomen poliisilaitokselta, jotta saimme haastatella tutkinnanjohtajaa opinnäytetyöhömme. Haastattelut kirjoitettiin tähän opinnäytetyöhön ilman haastateltavien nimien esiin tuomista. Haastatteluissamme kysyimme tutkinnanjohtajan ja syyttäjän näkemyksiä aiheeseemme ja meitä askarruttaviin kysymyksiin. Haastatteluissa keskustelimme poliisin ja syyttäjän näkökulmasta törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen rajanvedosta.

Opinnäytetyössä avoimme haastatteluiden sisältöä ja analysoimme niitä. Haastatteluiden analysointiin perehdyimme Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen kirjoittaman haastattelun analyysi kirjjan avulla. Kirja tarjoaa konkreettisia välineitä laadullisen analyysin tekemiseen. Heidän mukaansa laadulliselle analyysille on tyypillistä, että aineisto ja tutkimusongelma ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Aineisto tarjoaa harvoin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan. (Ruusuvuori ym. 2010, 12.)

7.1 Tutkinnanjohtaja

Haastattelemamme tutkinnanjohtaja työskentelee Sisä-Suomen poliisilaitoksella pääasiallisesti vaativan rikostutkinnan parissa. Saimme häneltä idean tämän opinnäytetyön aiheeseen.

7.1.1 Alkutoimet

Lähes poikkeuksetta ilmoitus henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta tulee poliisille hätäkeskuksen kautta. Tilastollisesti kyseiset ilmoitukset painottuvat ilta, yö ja viikonloppu-aikaan, jolloin asian hoitaminen poliisissa alkaa VHS-sektorin johtamana ja kenttäpartion ensitoimilla. VHS-sektorin tarkoituksena on tehdä alustavat tutkinnalliset toimet ja turvata esitutkinnan alku. Tämä on VHS-sektorille ja yleisjohtajalle haastava tilanne, koska tapahtumat ovat yleensä hyvin repaleisia ja epäselviä. Lisäksi ilta, yö ja viikonloppu-aikaan yleisjohtaja voi operoida tilannetta esimerkiksi Helsingistä käsin ja hänellä on samanaikaisesti hoidettavana paljon muitakin tehtäviä. Näin ollen tapahtuman purku ja selvittäminen tapahtuvat usein tutkinnanjohtajan mukaan esimerkiksi Sisä-Suomen poliisilaitoksella vasta aamulla tutkinnan saapuessa töihin. Silloin on enemmän aikaa ja resursseja paneutua siihen, mitä on oikeasti tapahtunut.

Tutkinnanjohtajan mukaan tätä asiaa ollaan kehittämässä siihen suuntaan, että yleisjohto siirtyisi nopeammin tutkinnanjohtajan alle. Tavoitteena olisi, että yleisjohtaja turvaisi tutkittavan rikoksen ensitoimet, jonka jälkeen asian hoitaminen siirtyisi päivystävälle tutkinnanjohtajalle. Ajatuksena olisi siis, että tutkinnanjohtaja olisi hälytettävissä töihin, mikäli sille olisi tarvetta. Tutkinnanjohtaja tulisi töihin katsomaan, mitä on oikeasti tapahtunut ja hälyttäisi tutkijat töihin, jos tilanne niin vaatii. Tutkinnanjohtajan mukaan, mikäli kyseessä olisi esimerkiksi murha tai tappo, alkutoimet tulisi saada tehtyä viipymättä. Alkutoimet ovat näissä tilanteissa erityisen kiireellisiä ja ne pitää tehdä alusta alkaen kunnolla. Mikäli tapahtumaa lähdetään selvittämään vasta seuraavana päivänä, ollaan hänen mukaansa jo monta tuntia jäljessä. Tutkinnan näkökulmasta tämä on ongelmallista, jos esimerkiksi vasta aamulla selviää, että kenttäpartio olisi voinut tehdä jo muitakin tarvittavia alkutoimenpiteitä esitutkinnan turvaamiseksi.

7.1.2 Lääkärinlausunnot ja sidosryhmäyhteistyö

Tutkinnan haasteena henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa on saada nopeasti lääkäreiltä tarvittava tieto aiheutuneista vammoista. Lisäksi yleensä tällaisissa tapauksissa asianomistaja on sellaisessa tilassa, ettei häntä pystytä puhuttamaan moneen päivään. Tutkintaa vaikeuttaa myös tilanteet, jossa ei tiedetä, mihin sairaalaan asianomistaja on toimitettu tai kenttäpartio ei ole selvittänyt asiaa hoitavan lääkärin nimeä ja yhteystietoja. Pahimmassa tapauksessa asiaa hoitava lääkäri on poistunut työvuorosta, kun tutkinta saapuu töihin. Tutkinnanjohtaja pitikin tärkeänä sitä,

että kenttäpartio pyrki menemään mukaan asianomistajan eli uhrin kanssa sairaalaan ja saamaan nopeasti alustavaa tietoa aiheutuneista vammoista. Jos asianomistaja on siinä tilassa, ettei häntä pystytä puhuttamaan, olisi tärkeää, että jo kenttäpartio puhuttaisi asianomistajan hoitavaa lääkäriä ja pyytäisi toimittamaan asianomistajan vammoista alustavan lääkärilausunnon kiireellisesti tutkinnan virkapostiin. Poliisi on tietojohdoinen organisaatio ja tutkinnalla on toive, sekä halu saada mahdollinen tieto heti tutkintaan. Toiveena olisi siis, että kenttäpartio tekisi vähän pidemmälle tätä työtä ja auttaisi näin tutkintaa aikapaineen kanssa. Tutkinnanjohtajan mukaan tämä on kuitenkin resursipoliittinen kysymys, mitä kentällä pystytään tekemään.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa sidosryhmäyhteistyö on erityisen tärkeää, koska poliisi ei ole terveydenhuollonviranomaisena. Poliisin pitää saada terveydenhuollonviranomaisilta heti alustava arvio siitä, mitä on tapahtunut. Usein esitutkinnan alkuvaiheessa poliisilla ei ole saatavilla varsinaista lääkärinlausuntoa vaan lääkärinlausunto ja/tai hoitohenkilökunnan alustava lausunto. Alustavalla lausunnolla on merkittävä rooli esitutkinnan alkuvaiheessa rikosnimikkeen, esitutkintatoimenpiteiden ja esitutkinnan turvaamisen kannalta. Alkuvaiheen alustavalla lausunnolla saadaan viitteitä teon potentiaalisesta hengenvaarasta, joka ohjaa merkittävästi tutkintaa. Tutkinnanjohtajan mukaan yleisesti voidaan todeta, että oikeuskäytännössä torson ja tai pään alueelle kohdistuneet pistot ovat sellaisia, joiden voidaan suoraan katsoa olevan potentiaalisesti hengenvaarallisia. Tällöin liikutaan tahallisuuden eri asteikon piirissä, jolloin vammat suuntaavat rikosnimeä suoraan ylöspäin yritysasteelle. Tutkinnanjohtajan mukaan henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa lääkärinlausunnolla on aina erittäin merkittävä rooli.

7.1.3 Esitutkinnassa arvioitavat seikat ja haasteet

Jostain tapahtumasta ja teosta pystytään heti kenttäpartion toimesta saatujen alustavien tietojen tai muun tiedon pohjalta toteamaan, että tässä on selkeästi yritetty tappaa henkilö. Mitä kauemmas mennään tästä selkeydestä, ja mitä kauemmas mennään niin sanotun tahallisuuden polkua (tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus, todennäköisyystahallisuus), sitä haastavampaa esitutkinnan suorittaminen yleisesti ottaen on. Tahallisuuden polkua käsitellään esimerkiksi Fränden kirjassa. (Frände ym. 2020, 188–199).

Kun puhutaan tapon yrityksestä, tekijä on aloittanut silloin rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä, mutta teko keskeytyy ulkoisen satunnaisen syyn vuoksi. Tutkinnanjohtaja nostaa tästä esimerkiksi seuraavan tilanteen: A ja B painivat keskenään maassa. B on jäänyt alakynteen ja päätynyt A:n alle. B pääsee tilanteessa A:n päälle ja kaivaa taskustaan linkkuveitsen. B lähti lyömään voimakkaasti linkkuveitsellä A:n päätä kohti, mutta A saa torjuttua ensimmäisen lyönnin, sillä seurauksin, että linkkuveitsi viiltää A:n takin auki kaulasta alaspäin. B yritti lyödä A:ta uudestaan pään alueelle linkkuveitsellä, mutta järjestyksenvälvojat tulivat väliin ja saivat B:n

kädestä kiinni. Näin ollen järjestyksenvalvojen toiminta esti B:tä lyömästä linkkuveitsellä A:ta uudestaan. A:lla tuli vähäiset vammat tilanteesta.

Tutkinnanjohtaja nostaa esiin toisen esimerkin: Yksityisasunnossa tulee riitaa kahden henkilön välillä. Epäilty B ottaa taskustaan käsiaseen ja yrittää ampuu aseella asianomistaja A:ta päähän. Luoti osuu asianomistaja A:n takana olevaan oven karmin yläosaan. Asianomistaja A pääsee pakenemaan paikalta. Paikalla ollut C ja D ovat todistaneet tapahtumankulun, ja D on ottanut tilanteesta videota. Tekninen tutkinta on taltioinut luodin sisäänmeno aukosta ovenkarmista noin 180 cm korkeudelta. Asianomistaja A on 185 cm pitkä. Kyseisessä tilanteessa epäilty B:n voidaan todeta syyllistyneen todennäköisin syin tapon yritykseen, mutta tilanteessa ei ole tullut kenellekään vammoja.

Kahdessa edellä mainitussa esimerkissä asianomistajalle ei tullut tilanteessa vammoja. Tutkinnanjohtajan mukaan yksi esitutkinnan haasteista onkin esimerkiksi tapon yrityksen kohdalla siinä, että tunnistetaan ne tilanteet, missä vammamekanismi on epäselvä tai vammoja ei ole ollenkaan. Esitutkinnassa tulee kuitenkin saada hankittua näyttöä siitä, että tilanteessa tekijällä on ollut tarkoitus tappaa. Vaikka tilanne olisi keskeytynyt satunnaisista syistä taikka asianomistajalle ei ole tullut vammoja. Haastavuus tulee nimenomaan edellä mainituissa tilanteissa siitä, että miten poliisi saa sen tiedon, että tekijällä on ollut tarkoitus tappaa.

Jossain tilanteissa voi tulla kysymykseen rikoksesta epäillyn osalta tehokas katuminen riippuen tilanteen kokonaisarvostelusta. Esimerkiksi tilanne, jossa henkilö on puukottanut asianomistajaa, mutta katunut tekoaan ja soittanut tilanteeseen ambulanssin ja ennen ambulanssia antanut asianomistajalle ensiapua. Tehokas katuminen sinällään liittyy yritykseen, ei täyttyneeseen tekoon. Tällöin arvioitavaksi tulee potentiaalinen hengenvaara eli mitä on jo aiheutettu ja tahallisuuden eri asteet.

Toinen esitutkinnan haastavuus, jonka tutkinnanjohtaja mainitsee, on aikataulupaine. Aikataulupaine näkyy varsinkin tilanteissa, jossa tulee kyseeseen vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja. Poliisilla on silloin kolme ja puoli päivää aikaa saada riittävä näyttö vangitsemisoikeudenkäyntiä varten. Vangitsemisoikeudenkäynnissä poliisin pitää pystyä näyttämään esimerkiksi, millä perusteella tässä tapauksessa poliisilla on syytä epäillä, että henkilö on syyllistynyt tapon yritykseen eikä törkeään pahoinpitelyyn. Tutkinnanjohtajan mukaan ylitörkeiden rikosten kohdalla vangitseminen on ollut aikaisemmin hivenen helpompaa esitutkinnan turvaamisen kannalta, jotta saadaan tehtyä tiettyjä toimenpiteitä. Vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin tuli muutos korkeimman oikeuden ratkaisun myötä. Nykyään ei riitä erityiseksi edellytykseksi se, että kyseessä on ylitörkeä rikos, vaan erityiset edellytykset tulee jatkossa avata. Eli jos niitä ei ole niin henkilö pääsee vapaaksi. Tämä voi

johtaa esimerkiksi sellaiseen tilanteeseen, että kyseessä on murha eli elinkautinen vankeusrangaistuksen uhka. Esitutkinnassa ei kuitenkaan ole mitään vaikeuttamis-, jatkamis- tai karttamisvaaraa, joten käytännössä tämänhetkisen oikeuskäytännön mukaan henkilö pääsisi vapaaksi.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ovat lähes aina haastavia. Tutkinnanjohtaja antaa esimerkin: A:lla oli 4 sentin haava takaraivossa. A kertoi, että B oli yrittänyt lyödä häntä puukolla päähän hänen yksityisasunnossaan. Asiaa tutkittiin tapon yrityksenä ja B otettiin kiinni. Tutkinnassa selvisi, että B:llä oli osoittaa todiste siitä, ettei hän ole voinut olla A:n luona tapahtuma-aikaan. Kävi ilmi, että A oli kertonut tahallisesti väärän henkilön nimen, koska heillä oli vanhoja kaunoja keskenään. A:n laitteisiin suoritettiin laite-etsintä, josta selvisi oikea henkilö C. Tutkinnassa selvisi lopulta, että C oli lyönyt A:ta paistinpannalla päähän. Tutkinnanjohtaja huomauttaakin, että asianomistajan eli uhrin kertoma alkutietokin voi olla täysin väärä. Pitää muistaa, että henkilötodistelu on henkilötodistelua. Ylitörkeissä rikoksissa asiakirjanäyttö ja muu tekninen tutkinta esimerkiksi laite-etsinnät ovat erittäin määritteleviä. Niistä lähdetään nopeasti hakemaan näyttöä, että saadaan tahallisuutta selvitettyä.

Niin kuin haastattelusta tulee esille, että tapon yrityksestä voi saada tuomion, vaikka asianomistajalle eli uhrille ei olisi tullut lainkaan tilanteesta vammoja tai vammat ovat olleet vähäiset. Tutkinnanjohtajan mukaan tilanteet, jossa on oikeasti ollut hengenlähtö lähellä, tuomioistuimen tulisi käsitellä asiaa enemmän tapon yrityksen tunnusmerkistön kautta. Soveltaen lievempää rangaistusastetta, kun lähdettäisiin tuomitsemaan törkeästä pahoinpitelystä. Yleisellä tasolla kiinnitetään liikaa huomiota toteutuneisiin vammoihin, vaikka seurauksen ei pitäisi vaikuttaa nimikkeen valintaa. Asiaa tulisi tarkastella enemmän tekijän subjektiiviseen mieleen kautta ja onko tilanteessa aiheutettu vaara rikoksen täyttymisestä. Tutkinnanjohtajan mukaan poliisinkin tulisi kiinnittää yleisellä tasolla enemmän huomiota tahallisuuteen, ettei aina mennä välttämättä esimerkiksi törkeällä pahoinpitelyllä. Olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, että mitä olisi voinut käydä. Lisäksi onko taustalla jokin ulkoinen satunnainen syy, miksi tilanne on keskeytynyt. Loppujen lopuksi esitutkinnan jälkeen, se on tuomioistuimen arvioitavissa, oliko se yritys vai täytetty teko.

7.1.4 Poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyö

Poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyö lähtee tutkinnanjohtajan mukaan esitutkintalaista. Rikoksissa, jossa on kiinteä vankeusrangaistuksen uhka, poliisin tulee esitutkintaviranomaisena hakea tutkittavana olevaan juttuun syyttäjää. Syyttäjälle esitetään vangitsemisvaatimuksen esisisältö ja syyttäjää katsoo, mikä tilanne on. Tällaisissa ylitörkeissä rikoksissa tutkinnanjohtaja pitää yhteistyötä syyttäjän kanssa aina hyvänä. Esitutkintaviranomaisena poliisin tulee tarkastella juttua nimikkeen osalta ja muiden asiaan vaikuttavien seikkojen osalta ja esittää syyttäjälle henkilöä tarvittaessa vangittavaksi.

7.1.5 Yhteenveto

Tutkinnanjohtaja nostaa esiin sen, että tuomioistuimen olisi hyvä puntaroida asiaa enemmän vaaran aiheuttamisen kuin toteutuneiden vammojen kautta. Kaikki tilanteet ovat kuitenkin tapauskohtaisia. Lisäksi tutkinnanjohtajana nostaa esiin esitutinnan haasteina ensipartion alkutoiminen suuren merkityksen, jotka ovat suuresti kiinni resursseista. Resurssit ovat myös tutkinnassa iso haaste, kun juttu etenee sinne. Lisäksi väen vaihtuminen ja loma-ajat ovat haastavia, mutta niille ei voida mitään. Aikaisemminkin nostettiin esiin, parantamisen varaa on siinä, että yleisjohto siirtyisi nopeammin tutkinnanjohtoon. Tällöin päästäisiin varsinkin vakavammassa tapauksissa nopeasti kiinni alkutoimiin, jotka ovat erityisen kiireellisiä. Tätä asiaa kehitetään koko ajan. Tutkinnanjohtaja nostaa myös esitutinnan kannalta tärkeäksi asiaksi lääkärinlausunnot ja niiden nopean saamisen. Lisäksi yleisellä tasolla poliisissa tulisi esitutkinnassa enemmän huomioida myös tahallisuuden asteikkoja, jotta ei aina mentäisi pelkästään törkeällä pahoinpitelyllä eteenpäin. Varsinkin niissä tilanteissa, kun vammoja ei ole syntynyt taikka niiden syntymättä jääminen on johtunut satunaisista syistä.

Tutkinnanjohtaja on kuitenkin tyytyväinen vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tutkintaan ja sen laatuun. Hän lopettaakin haastattelun muistuttamalla, että emme elä kuitenkaan täydellisessä maailmassa ja jokainen tekee todella hyvää työtä organisaatiossamme.

7.2 Syyttäjä

Haastateltava syyttäjä on toiminut syyttäjänä yhdeksän vuotta eri rikosasioiden parissa. Hänellä on vankka kokemus väkivaltarikoksista.

7.2.1 Esitutkinnassa selvitettävät asiat

Syyttäjän mukaan oikeuskäytäntö on hyvin vakiintunut tapon yrityksessä, jossa on lyöty puukolla tai ammuttu ampuma-aseella toista ihmistä potentiaalisesti hengenvaaralliselle alueelle esimerkiksi keskivartaloon. Valtaosa tapon yrityksistä lukeutuukin näihin tekotapoihin. Haasteista tuovat tekotavat, jotka ovat tehty epätyypillisellä tavalla esimerkiksi kuristamalla tai potkimalla ja/tai lyömällä. Näissä tekotavoissa tuomitsemiskynnys on korkeampi ja ne ovat yleensä näytöllisesti hankalia. Näytöllisesti hankalia ovat myös tilanteet, jossa asianomistajan vammat ovat vähäiset tai vammoja ei ole aiheutunut ollenkaan. Esimerkiksi ampumatapaus, jossa on ammuttu yksi laukaus, mutta luoti ei ole osunut toiseen ihmiseen. Silloin tulee selvitettäväksi, onko ampuma-aseella yritetty ampua toista henkilöä tappotarkoituksessa vai oliko kyseessä esimerkiksi varoitislaukaus. Tai tilanne, jossa asianomistajaa on lyöty puukolla käteen, joka ei ole potentiaalisesti hengenvaarallinen alue. Tällöin jää selvitettäväksi, onko kädessä oleva vamma tullut siitä, että asianomistaja on pyrkinyt estämään puukon osumisen keskivartaloon eli torjuntavamma vai yrittäkö rikoksesta epäilty

tehdä asianomistajan kädestä vain toimintakyvyttömän. Silloin tulee pohdittavaksi, onko tekijä yrittänyt tappaa vai vahingoittaa asianomistajaa vakavasti.

Syyttäjän mukaan kirjallisen todistelun lisäksi, henkilötodistelu on tärkeä osa esitutkintaa. Kuulusteluissa tulisi selvittää esimerkiksi, mitä tilanteessa on yritetty tehdä, miten on yritetty lyödä, onko tilanteessa uhkailtu, jos on niin mitä ja koska, onko esimerkiksi viesteillä uhkailtu edellisenä päivänä, tai mitä on tapahtunut paikassa A, kun teko on tapahtunut paikassa B. Epätyypillisissä tekotavoissa, kuten kuristamisessa on asianomistajalta kysyttävä tarkkaan kuristamisen voimakkuudesta tai onko esimerkiksi kuristamisen aikana uhattu tappaa. Kuulustelut ovat tärkeitä näytön hankkimiseksi, mutta myös esitutkinnan suuntaamiseksi. Kuulusteluissa on huomioitava myös se, että asianomistaja voi kokea tilanteen niin, että hengenlähde oli lähellä, vaikka todellisuudessa niin ei ollut. Esimerkiksi A kertoo B:n kuristaneen häntä ja A:sta tuntui siltä, että hän kuolee. B taas kertoo kuulusteluissa kuristaneensa A:ta, mutta kyllä se koko ajan hengitti. Tilanne, jossa kirjallista todistelua ei ole saatavilla eli ollaan vain asianomistajan kertomuksen varassa, tapon yritys harvoin menestyy oikeudessa. On myös huomioitava mahdollisuus siihen, että asianomistaja saattaa muuttaa kertomustaan oikeudessa. Siksi on tärkeää, että henkilötodistelussa saatujen tietojen lisäksi hankitaan kirjallista näyttöä.

7.2.2 Tahallisuuden eri asteet

Tapon yrityksessä tappotahallisuus eli tarkoitustahallisuus on harvinaisempaa eli joku ihan tappamalla tappaa. Tilanteet ovat olleet yleensä epäselkeitä, joten niitä arvioidaan oikeusasteissa todennäköisyystahallisuuden kautta, eli olisiko teon tehnyt ihminen pitänyt ymmärtää tekonsa seuraukset. Syyttäjän mukaan poliisi lähtee liian helposti laskemaan nimikettä tapon yrityksestä törkeään pahoinpitelyyn. Syyttäjä antoi esimerkkitapauksen, jossa hän toimii syyttäjänä. A oli puukottanut B:tä leipäveitsellä kylkeen, sillä seurauksin, että veitsi osui kylkirasvaan ja aiheutti runsaan verenvuodon. A kertoo kuulusteluissa, ettei hänen tarkoituksensa ollut tappaa B:tä ja poliisi tutki asian törkeänä pahoinpitelyinä. Syyttäjän mukaan näin varmasti voi ollakin, ettei henkilöllä ollut suoranaista tavoitetta tappamalla tappaa. Se ei kuitenkaan poista siltä sitä seikkaa, etteikö henkilön olisi pitänyt ymmärtää, että teon tosiasiallinen seuraus olisi ollut ihmisen menehtyminen, mutta menehtyminen on kuitenkin jäänyt toteutumatta jostain ulkoisista satunnaisista syistä. Syyttäjä syytti tapon yrityksestä. Toinen asia, johon syyttäjän mukaan poliisin tulisi kiinnittää huomiota jo esitutkinnan aikana on tehokas katuminen. Jos esitutkinnan aikana selviää rikoksesta epäillyltä tehokasta katumista, sitä ei voida olla huomioimatta. Tilanne, jossa rikoksesta epäilty on itse soittanut hätäkeskukseen, jonka vuoksi seuraus eli kuolema jää toteutumatta, ei voida tutkia tapon yrityksenä. Tähän tulisi kiinnittää huomiota esitutkinnassa varsinkin, jos se on riidatonta. Tällöin nimike muuttuu tapon yrityksestä törkeään pahoinpitelyyn. Tämä tulee kyseeseen vain yritys rikoksissa, törkeää pahoinpitelyä ei voi katua.

7.2.3 Ennakoilmoitus syyttäjälle

Kuten aikaisemmin tutkinnanjohtaja totesi haastattelussaan, poliisin tulee hankkia tutkittavana olevaan juttuun syyttäjä, jos kyseessä on rikos, jossa on kiinteä vankeusrangaistuksen uhka. Syyttäjän mukaan poliisilla olisi kuitenkin parantamisen varaa ennakoilmoitusten tekemisessä. Poliisi ottaa yhteyttä, kun kyseeseen tulee vangitsemisoikeudenkäynti, mutta sen ei tulisi olla peruste yhteydenotolle, vaan se määräytyy rikosnimikkeen kautta. Ennakoilmoituksen tarkoituksena on, että poliisi esittelee syyttäjälle käsillä olevan tapauksen, johon syyttäjä voi ottaa kantaa esimerkiksi rikosnimikkeeseen, tai mitä tutkinnallisia toimenpiteitä tulisi tehdä. Poliisi ja syyttäjä tekevät töitä saman aihepiirin ympärillä, mutta tekevät kuitenkin aivan erilaista työtä. Syyttäjällä on esimerkiksi käsitys siitä, millaiset jutut menestyvät eri oikeusasteissa. Poliisi ei välttämättä tiedä, mitä syyttäjä tarvitsee ja toisaalta syyttäjä ei välttämättä tiedä poliisin resursseja kyseiseen tapaukseen. Ennakoilmoituksilla pystyttäisiin välttymään myös tilanteilta, jossa poliisi on kirjannut rikosnimikkeeksi lievemmän rikoksen esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn, mutta syyttäjä päättääkin syyttää tapon yrityksestä. Tämä johtaa siihen, että rikoksesta epäilty saa lukea vasta haastehakemuksesta, että syyttäjä syyttää tapon yrityksestä, jossa ensikertalainenkin saa kiinteän tuomion. Syyttäjä kannustikin ottamaan enemmän yhteyttä rikosasioissa, joihin kaipaa apua, myös tutkijat.

7.2.4 Lääkärilausunto

Lääkärilausunnot ovat tärkeitä kirjallisia todisteita, kun teosta on aiheutunut asianomistajalle vammoja. Syyttäjän mukaan olisi tärkeää, että poliisi kuvaisi asianomistajalle toteutuneet vammat, joko tapahtumapaikalla tai esimerkiksi kuulusteluiden yhteydessä. Poliisin ottamat kuvat vammoista kertovat myös itse teosta. Lisäksi kuvia pystytään vertaamaan esimerkiksi, vastaako toteutuneet vammat asianomistajan kertomusta tapahtumasta eli onko asianomistajan kertomusta pidettävä uskottavana. Lisäksi kuvat helpottavat tulevaa oikeudenkäyntiä, koska lääkärinlausunnot voivat olla kirjattu hyvinkin lääketieteellisen termein. Esitutkinnassa poliisin on tärkeää miettiä sitä, että mitä lääkärilausunnolta tarvitaan. Tutkija voi tehdä tarkentavia kysymyksiä lääkärille ja pyytämään ottamaan kantaa sellaisiin asioihin, jotka ovat esitutkinnan onnistumisen kannalta olennaisia.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut käsitellä tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn rajanvetoa poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta. Pääsimmäkin hyvin syventymään näihin aiheisiin rikoslain kirjallisuuden avulla mutta, erityisesti asiantuntijoiden haastatteluiden kautta.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli millainen teko täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja millainen teko on tuomittava tapon yrityksenä. Rikoslain (39/1889) 21 luvun 6 § sääde-

tään törkeästä pahoinpitelystä ja 1 § taposta. Opinnäytetyön aikaisemmassa luvussa käsiteltiin tarkemmin näitä tunnusmerkistöjä. Näiden tunnusmerkistöjen kautta meille on selkeytynyt minkälainen teko täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja millainen teko on tuomittava tapon yrityksenä. Rajanveto ei kuitenkaan ole poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta niin selkeää, mitä tunnusmerkistöt antavat ymmärtää. Ensinnäkin tulee pohtia, onko kyseessä yritys vai toteutunut teko? Esitutkinnassa on tärkeää huomioida erityisesti tahallisuutta ja asianomistajalle aiheutuneita vammoja. Tahallisuutta ja vammoja tarkastellessa on tärkeää miettiä, onko tilanteessa ollut tarkoitus tappaa? Mitä, jos asianomistajalle ei ole tullut vammoja tilanteesta tai vammat ovat vähäisiä? Miten silloin näytetään toteen tapon yritys? Näitä kysymyksiä olemme tässä opinnäytetyössä pohtineet. Tulee kuitenkin muistaa se, että jokainen tutkittavana oleva tapaus on erilainen.

Esitutkinnassa on selvitettävä, mitä tapahtui ennen tekoa, teon aikana ja sen jälkeen. Esitutkinnassa on ensin poissuljettava kelvoton yritys. Mikäli teko on jäänyt kelvottomaksi yrityksesi, teko ei voi tulla rangaistavaksi tapon yrityksenä. Jos tekoon ei sovellu kelvoton yritys, on mietittävä satunnaisten syiden ja vaarakriteerien täyttymistä. Jotta tapon yritykseen voi syyllistyä, se edellyttää tietyn vaarakynnyksen ylittymistä eli rikoksen täyttymisen tulee olla tosiasiallisesti mahdollista. On kuitenkin huomioitava, että tapon yritykseen voi syyllistyä myös ilman kuoleman vaaraa, jos kuoleman vaaran poisjäänti on johtunut vain satunnaisista syistä. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1993:103 A on päättänyt tappaa B ja C. A vetää liipaisimesta B ja C kohti, mutta ase ei lauennut. A oli yrittänyt ladata aseensa uudelleen ja painaa liipaisimesta, mutta ei onnistunut. Myöhemmin selvisi, että aseensa varmistin oli jäänyt päälle. Tässä tapauksessa katsottiin, ettei kyseessä ollut kelvoton yritys, koska A:n ei katsottu luopuneen rikoksen täyttymisestä omasta tahdostaan vaan ulkoisten esteiden takia. A syyllistyi tapon yritykseen. Korkeimman oikeuden ratkaisu on hyvä esimerkki siitä, että poliisiin tulee ensin poissulkea kelvoton yritys ja pohtia täytyykö teossa satunnaiset syyt.

Esitutkinnan tulee selvittää, miksi uhri eli asianomistaja ei kuollut. On mietittävä, onko rikoksen seuraus jäänyt täyttymättä ulkoisten syiden takia eli esimerkiksi tuliko joku ulkopuolinen henkilö väliin, jonka vuoksi teko jäi yritykseksi. Onko tilanteessa ollut vaara rikoksen eli tapon täyttymisestä. Lisäksi oliko henkilöllä edes tarkoitusta tappaa vai vahingoittaa vakavasti. Nämä ovat esitutkinnassa selvitettäviä seikkoja.

Esitutkinnassa ja jo sen alkuvaiheessa tulee ottaa huomioon tehokas katuminen. Tekijä voi katua tehokkaasti tekoaan tekohetkellä eli esimerkiksi soittamalla asianomistajalle apua, jolloin seuraus eli kuolema ei aiheudu. Silloin tapon yritys muuttuu törkeäksi pahoinpitelyksi. Tekijä ei voi katua tekoaan jälkikäteen tai ainakaan niin, että sillä olisi esitutkinnassa rikosnimikettä valittaessa merkitystä.

Tapon yritys ja törkeän pahoinpitely vaativat tekijältä tahallisuutta. Tappotahallisuus eli tarkoitustahallisuus, jossa tekijä tappamalla tappaa on harvinaisempaa. Kuten oikeuskirjallisuudessa on todettu, tahallisuuden alin aste eli todennäköisyystahallisuuden täytyminen riittää. Tapon yrityksen tahallisuuden arviointi muodostuu usein todennäköisyystahallisuuden kautta. Tämän on tunnistettu johtuvan siitä, että luotettavaa näyttöä on usein vähän ja tekijä usein vaikenee tarkoituksistaan. Poliisin tuleekin kiinnittää huomioita esitutkinnassa tahallisuuden ja tekijän tarkoituksen selvittämiseen. Tapon yrityksen erottaa törkeästä pahoinpitelystä todennäköisyystahallisuutta koskevan kynnoksen ylittäminen. Poliisi valitsee hankitun näytön perusteella rikosnimikkeen yhteistyössä syyttäjän kanssa. Tuomioistuin on se, joka viime kädessä päättää, onko kyseessä toteutunut teko eli törkeä pahoinpitely vai tapon yritys.

Toinen tutkimuskysymyksemme oli, että mitä merkitystä on asianomistajalle aiheutuneilla vammoilla tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta. Tapon tunnusmerkistön täytyminen vaatii, että joku tappaa toisen tai yrittää tappaa toisen. Voidaan todeta, ettei tapon tunnusmerkistö itsessään anna juurikaan vastauksia. Tapposäännöksen soveltaminen edellyttääkin vahvaa osamista yleisistä rikosoikeudellisista opeista. Tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutuminen ei vaadi, että teosta olisi pitänyt aiheutua asianomistajalle vammoja, joten tunnusmerkistöä ei voida tällöin lähtökohtaisesti arvioida pelkästään asianomistajan toteutuneiden vammojen kautta. Syyttäjä totesi haastattelussaan, että oikeuskäytäntö on vakiintunut teoissa, jotka on tehty teräaseella ja sillä on lyöty toista ihmistä potentiaalisesti hengenvaaralliselle alueelle. Tällaiset tyyppitapaukset ovat näytöllisesti yksinkertaisempia ja harvemmin tuottaa ongelmia näyttää toteen tapon yrityksen tunnusmerkistön mukainen teko. Yritys tulee rangaistavaksi myös silloin, kun uhrille aiheutetut vammat todetaan jälkikäteen vaarattomiksi, jos ne ovat olleet tekijän näkökulmasta vain satunnaisia. Yhtenä haasteena voidaan kuitenkin pitää sitä, että kun asianomistajalla on toteutuneita vammoja, se täyttää samanaikaisesti täytetyn teon eli esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn.

Opinnäytetyössä esitettyjen korkeimman oikeuden ratkaisuiden ja esimerkkitapausten kautta voidaan todeta, että tapon yritykseen voi syyllistyä monin eri tavoin. Hätäkeskukseen tulee ilmoitus ja ensipartion toteaa, ettei kenellekään osapuolille tullut tilanteessa vammoja tai vammat ovat vähäisiä, voi tilanne näyttäytyä helposti eri tavalla, mitä se todellisuudessa oli ollut. Poliisin näkökulmasta haastavuus tulee juuri siinä, että osataan tunnistaa tapon yritys sellaisista tilanteista, kun asianomistajalla ei ole tullut vammoja tai vammat ovat vähäiset. Poliisin tulee omalla esitutkinnalla selvittää ja saada näyttöä siitä, että tilanteessa tekijällä on ollut tarkoitus tappaa. Kun käsillä on tilanne, jossa asianomistajalla ei ole vammoja, mutta epäillään, että tekijällä on ollut tilanteessa tarkoitus tappaa, on näyttö ja todistelu tapon yrityksestä hankittava muualta kuin asianomistajan to-

teutuneiden vammojen kautta. Eli asianomistajan vammoilla ei ole merkitystä tapon yrityksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta, mutta tappotarkoitus on helpompi tunnistaa ja tutkia, jos toteutuneita vammoja on tilanteesta syntynyt.

Kolmas tutkimuskysymyksemme oli, mihin esitutkinnassa poliisin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota kyseisten rikosten tutkinnassa. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset tulevat pääsääntöisesti hätäkeskuksen kautta poliisin tietoon, jolloin saadaan ensimmäinen kosketus kyseiseen tekkoon. Alkutoimet voidaan tehdä vain kerran ja samalla kenttäpartioita haastaa vähäiset resurssit. Kun resursseja on vähän, tulisi kiinnittää huomioita niihin seikkoihin, jotka ovat oleellisia esitutkinnan turvaamisen ja onnistumisen kannalta. Tutkinnanjohtaja nosti haastattelussa esiin toiveen, että ensipartio pyrkisi menemään asianomistajan mukaan sairaalallaan ja selvittäisi asianomistajan vammat, sekä pyytäisi toimittamaan kiireellisesti lääkärilausunnon. Taustalla on aikamääre, johon mennessä pitää saada näyttöä tutkittavasta rikoksesta vangitsemisoikeudenkäyntiä varten. Lisäksi syyttäjä piti tärkeänä, että poliisi kuvaisi asianomistajan toteutuneet vammat, joko tapahtumapaikalla tai tulevilla kuulusteluissa. Tämä helpottaa tulevaa oikeudenkäyntiä.

Tutkinnanjohtaja ja syyttäjä olivat molemmat samaa mieltä siitä, että poliisin tulisi kiinnittää enemmän huomioita rikosnimikkeeseen ja tunnusmerkistöön. Syyttäjän mukaan poliisi alentaa

jo esitutkinnassa liian helposti rikosnimikettä tapon yrityksestä törkeään pahoinpitelyyn. Tutkinnanjohtajan mukaan poliisin tulisi kiinnittää yleisesti enemmän huomiota teon tahallisuuteen, eikä mennä heti törkeällä pahoinpitelyllä. Poliisin tulee selvittää ja huomioida se, että vaikka henkilöllä ei olisi ollut suoranaista tarkoitusta tappamalla tappaa, se ei poista sitä seikkaa, etteikö henkilö voisi syyllistyä tapon yritykseen. Tahallisuuden lisäksi poliisin tulisi kiinnittää enemmän huomioita tilanteisiin, johon soveltuu tehokas katuminen. Jos esitutkinnassa ilmenee riidattomasti, että tekijä on soittanut asianomistajalle apua esimerkiksi hätäkeskuksen kautta, henkilö ei voi syyllistyä tapon yritykseen.

Opinnäytetyössä on paljon käyty läpi, milloin teko täyttää törkeän pahoinpitely ja milloin tapon yrityksen tunnusmerkistön. Kuten oikeuskirjallisuudessakin ja tässä opinnäytetyössä on tunnistettu, näiden kahden rikosnimikkeiden rajanveto on haasteellista. Poliisin on valittava käsillä olevien todisteiden ja tietojen perusteella rikosnimike, jota lähdetään tutkimaan. Syyttäjä nostikin esiin haastattelussa, että poliisin tulisi tehdä enemmän ennakkoilmoituksia syyttäjälle. Ennakkoilmoituksen tekeminen esitutkinnan alkuvaiheessa antaa mahdollisuuden yhdistää poliisin hankkimat tiedot ja syyttäjän osaaminen. Syyttäjällä on kokemus siitä, millainen näyttö on riittävä, jotta tapaus menestyy oikeudessa. Syyttäjä voi ottaa kantaa myös nimikkeeseen ja esitutkintatoimenpiteisiin. Toisaalta syyttäjä voi säästää myös poliisin resursseja linjaamalla, ettei tapaus menesty oikeudessa näillä tiedoilla ja näytöllä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe oli haastava, mutta onnistuimme mielestämme hyvin. Tämän opinnäytetyön tekeminen on selkeyttänyt meille törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen rajanvetoa ja antanut vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Uskomme, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä meidän lisäksi muille, jotka työskentelevät kyseisten rikosten parissa.

Parityöskentelymme tätä opinnäytetyötä kirjoittaessa sujui hyvin. Teimme yhdessä suunnitelman opinnäytetyön toteuttamiseksi ja etsimme yhdessä lähteitä. Tämän jälkeen kirjoitimme teoriaosuuden ja sitä hyödyntämällä suunnittelimme yhdessä haastattelut. Eiristö suoritti haastattelut ja Koi-vula litteroi haastattelusta saadun materiaalin. Haastattelut kasattiin yhdessä, jonka jälkeen kirjoitimme yhdessä johtopäätökset ja tämän pohdinta osuuden.

9.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Olemme pyrkineet varmistamaan tutkimuksemme luotettavuuden käyttämällä laadukkaita ja monipuolisia lähteitä, valitsemalla sopivat tutkimusmenetelmät, sekä perehtymällä itse aiheeseen mahdollisimman hyvin. Lähestyimme aihetta normatiivisella ja empiirisellä tutkimusmenetelmällä, jotka olivat mielestämme toimivia. Normatiivisella tutkimusmenetelmällä saimme hyvin avattua aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja empiirisen tutkimuksen haastattelut syvensivät tätä tietoa. Näillä tutkimusmenetelmillä saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Opinnäytetyömme teoria osuudessa lähteinä käytimme monipuolisesti rikoslain kirjallisuutta ja lakeja, joten niitä voidaan pitää luotettavina. Opinnäytetyömme haastatteluissa haastattelimme tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää, joilta löytyy laajasti kokemusta aiheestamme. Tutkimuksen luotettavuuden osalta olisi varmasti ollut hyvä haastatella useampaa tutkinnanjohtajaa ja syyttäjää, jotta olisimme saaneet enemmän näkökulmia tutkimukseemme. Teimme kuitenkin sen ratkaisun, että valikoimme yhden tutkinnanjohtajan ja yhden syyttäjän haastateltavaksi opinnäytetyöhöemme. Haastattelut olivat laajat ja niistä saatua tietoa voidaan pitää luotettavana.

Saimme koko tämän opinnäytetyö -projektin ajan palautetta ohjaavilta opettajiltamme ja muilta opiskelijoilta. Palautteiden perusteella saimme rajattua aihetta sopivaksi ja hyvän punaisen langan tutkimukseemme.

Olemme toteuttaneet opinnäytetyömme eettisesti oikein. Eettisesti voidaan tarkastella erityisesti lähdeaineiston käyttöä ja haastatteluiden toteutusta. Olemme käyttäneet tässä oikeustieteellisessä opinnäytetyössä luotettavia lähteitä. Olemme pyrkineet kirjoittamaan asioita omin sanoin. Opinnäytetyön kohdat, jossa olemme lainanneet suoraan jonkun muun kirjoittamaa tekstiä, olemme merkin-

neet lähteet asianmukaisesti tekstiin ja lähdeluetteloon. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt osallistuivat tämän tutkimuksen toteuttamiseen vapaaehtoisesti. Lisäksi pyrimme jo haastattelutilanteissa tarkentamaan asioita, jotta ei tulisi väärinymmärryksiä.

9.2 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme aiheesta olisi mielenkiintoista tehdä lisää tutkimuksia eri näkökulmista. Niillä voisi syventää tietoa aiheeseen liittyen ja parantaa kyseisten rikosten esitutkintaa. Aiheeseen olisi mielenkiintoista syventyä esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisuiden kautta tai avata vielä enemmän aihetta tahallisuuden näkökulmasta. Me olimme käsitelleet tässä opinnäytetyössä tahallisuutta ainoastaan todennäköisyystahallisuuden näkökulmasta. Lisäksi liikennerikoksissa tapahtuneiden tapon yritysten tutkiminen olisi mielenkiintoista.

LÄHTEET

Boucht Johan & Frände Dan 2019: Suomen rikosoikeus: Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu [Oppikirjoja 29_LR.pdf \(theseus.fi\)](#)

Ervasti Kaijus 2022: Yhteiskunnallinen oikeustutkimus. Tallinna. Gaudeamus Oy

Frände Dan, Hyttinen Tatu, Kallio Heikki, Korkka-Knuts Heli, Matikkala Jussi, Tapani Jussi, Tolvanen Matti, Viljanen Pekka & Wahlberg Markus 2023: Keskeiset rikokset. Keuruu. Edita Publishing Oy

HE 44/2002 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 94/1993 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

Hermunen Pauliina n.d: Yritysoipista. Luettavissa: https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikosoikeudenuudistuneetyyleisetopit2004/NogpfXOkZ/18_Yritysoipista_Pauliina_Hermunen.pdf

Luettu 1.4.2024.

Kananen Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Karttunen Elli-Noora 2019: Pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn rajanveto. Opinnäytetyö Karelia—ammattikorkeakoulu.

Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/167316/Karttunen_Elli-Noora_2019_04_26.pdf.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 12.4.2024.

Kaipainen Anu 2016: Murhan tunnusmerkistö Suomen rikosoikeudessa. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta. Maisteritutkielma. Luettavissa: [Kaipainen.Anu.pdf;jsessionid=9F83F2ED348D1668E190F4EE50765641 \(ulapland.fi\)](#) Luettu 14.2.2024.

Korkka-Knuts Heli, Helenius Dan & Frände Dan 2020: Yleinen rikosoikeus. Helsinki. Edita.

Laakso Seppo 2012: Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino

Lappi-Seppälä T, Hakamies K, Helenius D, Melander S, Nuotio K, Ojala T, Rautio I. 2022: Rikosoikeus. Helsinki. Alma talent.

Leppäniemi Mika 2020: Syyttäjän teonkuvausaineisto - Törkeät pahoinpitelyt, raiskaukset ja törkeät petokset. Tilastokeskus. Luettavissa: [ywrp1_202000_2020_23459_net.pdf \(doria.fi\)](https://www.tilastokeskus.fi/tilastot/2020/23459_net.pdf)

Luettu 25.2.2024.

Miettinen Tarmo 2004: Oikeustieteellinen opinnäytetyö. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Joensuu. Joensuun yliopisto

Multimäki Eija n.d: Törkeän ja tavallisen pahoinpitelyn rajanveto. Luettavissa:

[07_Torkean_ja_tavallisen_pahoinpitelyn_rajanveto_Eija_Multimaki.pdf \(oikeus.fi\)](#) Luettu 28.4.2024.

Nieminen Kati & Lähteenmäki Noora 2021: Empiirinen oikeustutkimus. Tallinna. Gaudeamus Oy

Paananen Angeliina 2021: Törkeä pahoinpitely vai tapon yritys? Tutkimus törkeän pahoinpitelyn ja tapon yrityksen tunnusmerkistöistä ja rubrisoinnin merkityksestä rangaistusseuraamukseen. Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos, OTM-tutkielma. Luettavissa: [um_nbn.fi_uef-20211217.pdf](https://um.nbn.fi/uef-20211217.pdf). Luettu 13.1.2024.

Rantaeskola Satu 2019: Rikos ja rikosprosessi. Sastamala. Warelia

Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa 2005: Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.

Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti 2010: Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino

Tapani Jussi, Tolvanen Matti & Hyttinen Tatu 2019: Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi, Alma Talent

Tapani Jussi 2010: Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. Helsinki. Helsingin seudun kauppakamari

Tarkka Sanna 2014: Tappotahallisuuden näyttäminen teräaseella tehdyssä tapon yrityksessä. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta.

Tilastokeskus. (i.a.). Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen. [Tietokanta]. Luettavissa:

<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/58a71149-29fb-40f1-a6c7-1591f9aa66c5> Luettu 31.1.2024.

Tolvanen Matti 2015: Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Edilex. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/150374> Luettu 12.2.2024.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö

Yli-Hemminki Esko, Melander Sakari, Nuotio Kimmo 2022: Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Helsinki. Gaudeamus.

LIITE 1

Tutkinnanjohtajan haastattelussa esitetyt kysymykset.

1. Kerrotko omasta työhistoriastasi?
2. Mitkä asiat ovat tutkinnanjohtajan näkemyksellä esitutkinnassa haastavia, kun puhutaan tapon yrityksestä?
3. Mikä erottaa toteutuneen teon ja yrityksen toisistaan? Eli mitkä asiat pitää olla esillä, että asiaa lähdetään tutkimaan toteutuneen teon kautta tai sitten yrityksen kautta? Lisäksi kuinka paljon uhrin toteutuneet vammat ohjaavat tutkintaa tai esimerkiksi lääkärinlausunto?
4. Mitä tekemistä vammalla on vaaran aiheuttamisen kanssa?
5. Yrityksen määrittely suhteessa täytettyyn tekoon on ongelmallista esimerkiksi juuri tapon yhteydessä. Mitkä tekijät tähän vaikuttavat?
6. Miten tapon yrityksessä katsotaan yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista (RL 5:2)?
7. Yritysoopista löytyy myös kelvoton yritys. Kelvottomassa yrityksessä tekijä ei ole saanut aikaan konkreettista vaaraa rikoksen täyttymisestä. Miten tätä konkreettista vaaraa yleisesti arvioidaan tapon yrityksessä?
8. Yrityksen moitittavuutta perustellaan sekä objektiivisella, että subjektiivisilla syillä. Mitä näillä tarkoitetaan tapon yrityksessä?
9. Tahallisuuden arvioinnissa on tärkeää selvittää, mitä tekijä on tekohetkellä mieltänyt ja tahtonut. Onko sitä haastavaa selvittää?
10. Tuleeko sinulle mieleen mitään tapausta, jossa tapon yrityksessä olisi ollut erityisen vaikea selvittää tekijän tahallisuutta?
11. Onko sinulla ollut, koskaan tutkittavana jotain erityisen ongelmallista tapon yritystä? Esimerkiksi, että asianomistajalla ei ole halua selvittää asiaa, todistajat eivät puhu tai jotain muuta erikoista?
12. Kuinka paljon poliisi ja syyttävä tekee yhteistyötä esitutkinnan aikana? Onko yhteistyössä parantamisen varaa?
13. Mikä on sinun näkemyksesi siitä, että tuomioistuimien lieventää tuomion tapon yrityksestä törkeään pahoinpitelyyn?
14. Mitkä ovat tutkinnanjohtajana sinun näkemyksesi mukaan suurimpia suden kuoppia esitutkinnassa ja onko poliisilla parantamisen varaa?

LIITE 2

Syyttäjän haastattelussa esitetyt kysymykset.

1. Kerrotko omasta työhistoriastasi?
2. Miten syyttäjänä näet toteutuneen teon ja yrityksen rajanvedon?
3. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, jotka ovat jääneet yritykseksi. Mitä haasteita se tuo syyttäjän näkökulmasta?
4. Kun puhutaan todistelusta tapon yrityksessä, miten sinä syyttäjänä näet henkilötodistelun ja aiheetodistelun ym. arvon? (Lääkärintodistukset yms.)
5. Kun puhutaan todistelusta mitkä asiat ovat syyttäjän mielestä sellaisia, joilla juttu menestyy tuomioistuimissa ja muissa oikeusasteissa?
6. Poliisilla on kolme ja puolipäivää aikaa hankkia näyttöä vangitsemisoikeudenkäyntiä varten. Mitkä ovat tärkeitä seikkoja syyttäjän näkökulmasta?
7. Kuinka paljon toteutuneet vammat ohjaavat tutkintaa syyttäjän näkökulmasta?
8. Mitkä ovat mielestäsi tärkeitä asioita poliisin suorittamassa esitutkinnassa sen onnistumisen kannalta juuri kyseisissä rikoksissa?
9. Kuinka paljon poliisi ja syyttäjä tekee yhteistyötä esitutkinnan aikana? Onko yhteistyössä parantamisen varaa?
10. Onko sinulla jotain esimerkki tapausta, jossa poliisi on onnistunut erityisen hyvin taikka joka on ollut erityisen mielenkiintoinen juuri kyseisten rikosten osalta?